

THE LIBRARIES
COLUMBIA UNIVERSITY

GENERAL LIBRARY

REF
J21
J22
J23

A

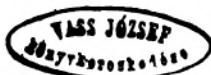
VELENCZEI HÖLGY.

DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN.

IRTA

ERDÉLYI JÁNOS.

*Kékilauvó
1903.*

PESTEN,
NYOMATOTT KOZMA VAZULNÁL.
1851.

PH
3241
578
V44

DRAMATURGIAI TÁRSALGÁS.

(Előszókép.)

Minden költői műnek, mely kikelt az érzések általánosságából, s úgy szólván alakokra, személyekre bizta sorsát, minő a dráma és épos s ezeknek fajai, bizonyos eszmét kell képviselni.

E nélkül nincs a műben belső élet, mozgató erő; nincs egység, nincs czél, nincs akarat.

De az eszme láthatlan, sokszor a multban mint történelmi lény szállong, gyakran a jelenben mintegy fejünk körül zsi bong, s nem néha pedig pusztá gondolkozás utján kerekedik agyunkban, mint például, ha valaki drámát írna társadalmi iránynyal, oly reményben hogy ez által is segitessék a világ sorsának átalakulása.

Azért vannak történelmi, korszerű és irányadó drámák az idő formája szerint, mikép ennek mult, jelen és jövő részeit ismerjük.

Mondhatni válponton állunk a művészettel is. A régiség, a történet úgy kezd az emberek elé füstetni,

*

VI

mint elfelejtendő rossz; s mi, jelen ivadék, úgy lát-szik, lelkünkre vettük a múlt idők bűnét, mintha mi magunk vétkeztünk volna; azaz fáj a múlt ajellenek.

Főlséges de főlsleges töprengés. Csak éb-rengő agy szakíthat oly könnyen a múlt emlékeivel. Egy nagy változás, igaz, más arcot adhat egykor a világnak, s a költészet is fogja érezni a delejtü el-hajlását: de azért ugrás nem lesz a természetben, nem a társadalomban; és mert a természetnek nincs a költészetten kívül mása, úgy hiszem hogy a lépten-kénti haladatos mozgás vivője mindig a költészet marad az idő minden hanyatásai középett is.

Miért?

Mert forrása szenvedély; ez pedig örök, azon-egy mindenütt.

Láttátok a társadalmi s országos formákat; és mert legtöbbször ellentétben volt velök a művészet, a bolond bölcssek ez ellen fordultak és ki akarták til-tani az élethől.

Szegények! Országos formáik az ő eszök csi-nálmányai voltak; és mert csinálmányaikban magokat imádták: kezdék istent utálni, kitől van a művészet.

Törvény- s alkotmánykönyveitek elmulhatnak. Estve még tanuljátok, még fejetek alá rejtitek, mint iskolás gyermek, hogy ne feledje éjen át, mit átolvas-gata, és reggel már semmi haszon tudományotokban.

A hely, hol ültök, meglódul; az idő szökik ve-letek, mint a harci mén, s porban szeditek fel maga-tokat; pedig mind azért, mert tegnap u g y gondolkoz-tatok, ma i g y, s gondolkozástok, úgy tetszik, nem is-tentől van.

Istentől az eszme, költő a szolgálat. Midőn az eszme kijelenteték, papjaivá költők választattak. Azóta hűségesen vitték a szolgálatot; legalább az országos bölcsek, mert másokat velők nem is hasonlíthatni, soha sem állíták elő oly tisztán a fej igazságait, mint költők a szenvedélyeket, a sziv igazait.

Szenvedély az eszme teste; a mi szenvedélyből forr elő, az alakul, mint hegyek a vulkánoktól. Ilyen alakokon pezseg az élet melege; ilyen alakok a költészetéi.

Az eszmék alakulását a természet mutatja. De mi, kicsinyes törekvésünkben nem tettünk ugyan erőszakot a természetben, mert arra képtelenek vagyunk, hanem elhagytuk őt a művészetben.

A fejlesztő mozgást elvetők mint unalmast, ellenben előszeretettel vagyunk a sebes, a rohanó iránt. Mi nem hiszszük talán hogy mindenre idő kell, még a villámra is; annál fogva oly sokat biztunk a képzelődésre, hogy akár ne is szóljon a költő személye, csak mutogasson mint a néma; jöjjen, menjen alá s fel, ez már cselekvény.

Műcselekvény tulajdonkép az a pálya, melyet a szóban nyilatkozó gondolat megfut a tettig. Ám lehet meggondolni s tenni; de akkor nincs szükség nyelvre; s a művészetnek az a része, mely beszédben válik azzá, fölösleggé válik.

A drámának ily megriadt folyama, kedvesébe hozva főleg a francziák által, igen hasonlít a gyorsíráshoz, mi csak jegyeket mutat. Ők művészeti alakok helyett hieroglypheket adnak; csak jelentik s tudatják hogy mit akarnak; szerencsénk, ha elértjük.

VIII

A faragatlan hideg márványra is rá lehet mutatni, hogy benne istenalak van, s a fióki színekre, hogy a szivárvány töredékei.

Meglehet, jön idő, mely a mai hoszu szavakat elhányja és egy szóval fogja kimondani, mire most több szó kell. Ez akkor lesz; de addig nem lehet szép és szabatos beszéd nélkül társalkodni. Különböztetés, mely a gondolat sebességét akarja megközelíteni azzal, hogy nem sok időt vesztesít a beszédre, ennek csinijára, tartalmára: eszme és gondolat árán, drága áron, gazdálkodta meg rövidségét.

Minden értő, úgy hiszem, igazat fog adni e nyilatkozatnak.

Itéletünk s izlésünk két felé mehet. Egyik fogja pártolni azt a sebes haladást, mely legtöbb, csattanós francia dramában lelhető; másik a fejlesztő módot.

Amabban erős az események indokolatlan következése, emebben a főesemények fokozatos fejtése lélekből, gondolattal a véghez vitelig. Amabban szilajabb lesz a folyamat, itt nyugodtabb; de ott nem sürüdhettek alakká az eszme, mert több az esemény mint az egyén, vagyis mechanikai a sebesség, mint a gözé, melyet lóerő után számítanak; itt megvárja idejét a költő mindennek, s hagyja látni az embert, az egyént, a mint czélt tűz, eszközöket választ, szabadon működik.

A cselekvény e két neme közt épen az a különbség, mely az elsőt és másodikat követő két — francia és angol — nemzet között.

Hogy az első, melyben sok van a külső moz-

gásra számítva, gépekhez folyamodott, igen természetes.

Ilyen gép a szinpad maga. Józan eszű, ép értelmű ember a dráma hatását szinpad nélkül is érzi. A képzelődés neki szül actiumi harczot és waterlooi mezőt, mire vajmi pulya eszköz a néhány öles deszkavilág.

A szinpadban csak annyi érdem van, hogy sok ember ülhet elibe; hogy a szemnek is ad kevés táplálékot; azaz durvább idegzetűre is hat.

Nálunk volt ily mentsége a rossz drámának: nincs állandó szinpad, s míg ez nincs, jó drámánk sem lehet. Azonban Shakspeare tökéletlen szinpad mellett irta jó drámákat; Molière szintugy; s nálunk Katona József.

Igy észrevétlenül nőtt a szinpad tekintélye, azaz több tolatott rá, mint mennyi tőle valósággal függ; és mert maga a szinpad is csak külső eszköz, segítő gép: miután nálunk a szini hatást elvül állapíták meg dramaturgiánk fejlesztésében: nem csuda ha irtóinkat a külsőség hajhászata foglalta el, s ha közönségünk nagy része ma is ugy gondolkozik hogy van különbség dráma és dráma között, azaz egyik csak szinpadon jó, másik csak papiron.

Nekünk adott a sors néhány költőt, kik jól irtak egyebet, de drámákat igen rosszul. Talán ezek vigasztalására lön feltalálva a papir és szinpadi dráma közti különbség.

Ítéletem szerint jobb lett volna kimondani reájok egyenesen, szigoruan, hogy rossz drámát irtak, mint hamis ítélettel takargatni gyöngéjüket; mert

hogy például oly művektől való félelmünkben, minő Goethe Faustja, szentesítettük volna elvül a szini hatást, arra nem igen volt alkalmunk; azaz nálunk nem irtak szinpad által megbirhatlan drámákat, hanem inkább csak olyanokat, melyek igen mállott, gyöngye idegzetűek voltak szinpadra vitetni, semmi alakot nem adván az általános érzések bugyogásaiban, miből lehet költészet, de még nem dráma.

Mire való volt ily körülmények között a szini hatás sürgetése, át nem látható, vagy ha ez csakugyan nem oly ferde és ártalmas, mint én hiszem, miért lön félreértve, mind folyvást, legtöbb író által? Azért, mert a kik jó hiszemmel kimondák s megállapították, magok sem értették isten igazában.

Vagy ha én teljesen hibázok s tévedek, magyarázza meg nekem akárki: miért nincs állandó szinpad mellett is oly emelkedése drámai költészetünknek, minőt mindig reméle tőle a jobb rész, esztendők óta?

Talán nincs közöttünk tehetség? Sőt igen, de... itt, megvallom, a közönségrül akartam szólni és szólni is. Közönségünk állapotatlan. Egyik rész fölötté honi, másik fölötté idegen. E nagyszerű kevertség mellé a sors együvé hoz drámát, operát, bohózatot; így nem lehet uralkodó elvet választani, ha egyszer szinpadra dolgozik a költő; s aztán ha még a drámai kritika, az igazgatóság — a hir és erszény érdeke — is a közönség vegyes tetszését veszi czélul: nem csuda, hogy „enfant gaté“ büntelen bűnében álljon vizsgáló előtt a közönség.

Ah! az igen szép idő volt, mikor Lear királyt

szívesen választották jutalomjátékul az előkelő szí-
nészek.

Okait ha nem tudom is drámai költészetünk pangásának, de valóságát látom. Vagy akkor voltunk izlésnélküliek, vagy most. De akkor velünk volt minden jó izlés, velünk a legműveltebb közönségek példája; most nincs velünk. Kell-e tovább okoskodni?

Mindezek után mi a teendő? Javitni ott, hol tőlünk függ — az elvekben. Hol visszaélés miatt esünk hibába, javuljunk ki belőle egy új megfontolás ereje által.

Írók és bírálók! Igazgató és közönség! Nemzeti színházunk sorsa bizony nem a legörvendeztetőbb; szelleme haldoklik; ma holnap lemarad deszkáiról a lélek: s ti még nem is gondolkoznátok reformeja módjairól?

A VELENCZEI HÖLGY.

SZEMÉLYZET.

Velencei doge.

Sanuti }
Vicenza } tanácsnokok.

Martinelli, rendőrfőnök.

Enrico

Leonardo } jó barátok.

Malfieri }

Battista, Leonardo szolgája.

Calimola, kém.

Eliza, Sanuti leánya.

Rozália, kegyesnő }
Nettina, színésznő } Eliza barátnéi.

Tisztek, polgárok, szolgák, nép.

(Történet ideje XVI. század, helye Velence.)

Első Felvonás.

ELSŐ JELENET.

(Leonardo háza. Terem, jobbra, balra oldalajtókkal. Hátterben szárnyas ajtó)

Battista, (később) Leonardo.

Battista.

Mióta egyenruhát kaptam, félek a tükörbe nézni; mindig azt gondolom: katona vagyok; hát ha még azt a derelyle kalapot felnyomom! legalább is páduai tanárnak hiszem magam. Hát vagyok én katona, vagyok én tanár? Öreg Battista, vénségedben mire jutál! Pedig jól mondják, hogy nehéz agg ebet tánczra tanítani. Utoljára is vagy megszokom vagy megszököm.

Leonardo.

Légy a ház őre, Battista. Ha valaki jő, utasítsd el; mondd, nem vagyok itthon. (el)

Battista.

Hát egyenruha és hazudság együtt járnak? Az igaz, hogy holtig tanul az ember. Ezelőtt soha sem mondták nekem hogy hazudjak, most meg épen kötelességemmé teszik. Én, én, én mondjam hogy nincs idehaza, hisz a bolond is még ismeri szememből, ha fil-lentek? A mit tudva tudok, látva látok, eltagadjam? inkább elharapom nyelvem és kipököm, vagy sü-

ketnek színlem magam. Megverte isten azt a műveltséget, mely hazugot is bolondot is csinál az emberből. Aztán katonás ruha, tanári kalap és hazudság! Én ugyan soha nem tanultam philosophiát, de annyit mégis tudok, hogy ha uram itthon létekor azt mondom: nincs itthon, távollétében azt kell mondanom: itthon van. — Azonban uram parancsolja. Jó! De hát fog ő számolni én értem a másvilágon? Kocsma az a másvilág, hogy szolgálért is ura fizet? — No de segíték én rajta — becsukom az ajtót. A ki talán kopogtat, tudja meg, hogy tágasabb oda ki. (Enrico belép) Szent kereszt vesszitsd el!

MÁSODIK JELENET.

Enrico, Battista.

Enrico. (magában)

Most tetszik meg, barátom-e Leonardo, hű-e hozzám Eliza. De aligha váratlan nem vagyok. Leonardo megfélekedezett volna? — Micsoda madárijesztő ez?

Battista. (magában)

Mért nem tudtam én becsukni azt az ajtót!

Enrico.

Hol vetted ezt a maskara öltözetet?

Battista.

Vesztett volna országában! Mindig mondtam az öreg urnak, ne küldjük az ifju Leonardot Párisba; de mind hiába. Ő szegény, az én drága jó uram, megholt, most nekem kell hordani gyalázatát. — Mért nem tudtam én becsukni azt az ajtót!

Enrico.

Ugy látszik nem ismer. — Láttál engem valaha?

Battista.

Akár azt kérdeje, uram, láttam-e hátam közepit.

Enrico.

Miért ne, két tükör között.

Battista.

Egy tükörben is majd elfutok magamtól; kettő között pedig bőrömbül ugranám ki.

Enrico.

Jobb is volna, mert akkor legalább visszaesnél a két lábu tollatlan állatok sorába, míg most madárnak igen tollatlan vagy, embernek igen tarka; hanem... jelents be uradnál.

Battista.

Azaz, hogy bocsánatot kérek.

Enrico.

Talán nincs ide haza?

Battista.

Annyira nincs, hogy maga se mondhatna egyebet, ha jelen volna.

Enrico.

Tehát itthon van?

Battista.

Van olyan idő, hogy nincs ide haza, akarom mondani: dolgozik, és van olyan idő, hogy itthon van, akarom mondani: nem dolgozik. — Mért nem tudtam én becsukni azt az ajtót!

Enrico.

Talán hamis pénzt ver, vagy roszban töri fejét, hogy nem akar senkit maga elé bocsátani?

Battista.

Engedelmet, uram, nálunk azt hijják hamis pénzverőnek, a ki hazud, görcsöst, egyenest összefarag.

Enrico.

Akkor te vagy hamis pénzverő...

Battista. (magában)

Itt van la! megösmerte rajtam, hogy hazudok. Veszett volna országában ez az én köntösöm! Miért nem tudtam én becsukni azt az ajtót!... Bocsánatot, uram! Nagy levelek vannak előtte, melyeken le van füstve a tenger, az országok, szigetek. Aztán mondja magában: ez itt Malta, melynek tizennégy öble van, hová mindig befuthat a hajó. Az Rhodus, amaz Cyprus. Én oda nézek, de biz isten nem látok egyebet apró fekete pontoknál, mintha légy pökte volna be.

Enrico.

Találkozni akarok uraddal.

Battista.

Igen is... de az a Cyprus olyan ország, mely egészen viz között van, mégis jó bor terem rajta.

Enrico.

Fecsegő vén bolond!

Battista.

Rhodusról meg az a nevezetes, hogy a rhodusi vitézek Maltában laknak.

Enrico.

Különben mindegy volna, ha maltaiak volnának és Rhodusban lagnának is. — Nem olyanra fogadtunk-e, mit bolondság megtartani s Leonardo most kerüli az alkalmat? De ő nem szokott játszani szavával. — Pusztulj előlem, vén gézengúz! melyik ajtó visz uradhoz? (Leonardo kijő)

HARMADIK JELENET.

Leonardo, Enrico, Battista.

Leonardo.

Mire is volt téve nekünk határidő?

Enrico.

Te nem emlékeznél?

Leonardo.

Nyeljen el a föld, ha legkisebbé is, Enrico.
(Battistához) Akárki jó, utasítsd el, nem vagyok itthon.
(Battista el)

Enrico.

Sőt inkább, ide még jöni kell valakinek. Házad, nemde, becsületes ház?

Leonardo.

Kérdésben a felelet. Remélem, úgy hiszed magad is.

Enrico.

Különben el sem fogadtam volna ajánlatodat.

Leonardo.

Miféle ajánlatot?

Enrico.

Mikor a minap együtt voltunk társas pohár között, hölgyekre jött a szó, emlékszel?

Leonardo.

A bor csepjei nekem Lethe vize valának. Nálam bor eltemeti a hölgyeket.

Enrico.

Különösen te voltál akkor is a hölgyek ellen. Igazán megvallva, én szerelmes vagyok, s becsületben állónak hittem védelmezni a nőnemet, mert ti sok affélét mondtok róla, mit szó nélkül nem hagyhattam,

Leonardo.

Férfiak rosz szokása.

Enrico.

Én jó hittel állítám, mennyire képes a hölgy, ha szeret, s ti azzal rohanátok meg, hogy a szó mind semmi; bizonyítsak példával.

Leonardo.

Ifjabb korodban verseket csináltál, maradt benned egy kis költői szusz, s most verseid mértéke után rángatod az életedt

Enrico.

Csalatkozzol! Én újra mondom: nincs mit a hölgy becsület és titoktartás korlátai közt meg ne tegyen, ha szeret.

Leonardo.

Hagyd azt a becsületet, nincs e szónak igaz értelme; egyik előtt ölnyi, másik előtt arasznyi hoszu; egyiknek köpeny, másiknak keztyü; ha tetszik Hercules csizmája, melybe hét mértföldrül belé ugorhatni, másiknak dióhéj, mely a macska lábára szorult, s minden lépten, nyomon nyomorgatja. — Minek az a becsület szó, elég a titoktartás.

Enrico.

Leonardo!

Leonardo.

Igen . . . mondád: ha szeret. Ez volt a te állításod?

Enrico.

A tied ellenkező.

Leonardo.

Mindkettőnk szavai merészek voltak.

Enrico.

De a tieid igaztalanok is.

Leonardo.

Ne tégy szemrehányást, mig föl nem világosítasz.

Enrico.

Akkor magad fogsz tenni magadnak. A hölgy, kit én szeretek, meg fog itt jelenni nálad, s te láss és higgy.

Leonardo.

Találkozni? veled?

Enrico.

Senki se léphet oly tisztán, mint ő, e házba, melynek védangyala is lehetne. Atyja különben is szigorú, s hol jöhetnék vele össze biztosabban, mint barátom házában.

Leonardo (félre)

Vajha én értem tudná ezt tenni hölgy! — Mikép tudtad reá venni?

Enrico.

Okkal, móddal. Neki úgy tetszett kívánatom, mint szeszély; s a hölgyek igen jól tudják, hogy nem is szerelem, melynek szeszélye, kalandja nincs.

Leonardo.

Te nyertél, Enrico, fogadást, én hitet.

Enrico.

A vesztés is jóra fordult, e szerint. — Gondoskodjál egyébiránt, nehogy botrány történjék vele, mert akkor halálra foghat neheztelni. — Mondd csak, ki az a vén bunfordi?

Leonardo.

Ő az én gyöngé oldalam. Vén szolga, a ház becsülete.

Enrico.

Engedj meg barátom, ne vedd komolyan: akkor igen gyöngé lábom állna házad becsülete. Be sem akart eresztetni, el sem tudta hazudni akaratját.

Leonardo.

Beszél sokat, néha morog. Szeretem az ily bizodalmas duhogásokat; aztán hűségés. — Foglald el e szobát; ide fog ő utasíttatni, magam leszek vezére.

Enrico.

De Leonardo!.. (bemegy)

Leonardo. (egyedül)

Ő kételkedik! Bennem? mintha mondaná: ójad magad a kandiságtul. Jó, jól de azért csak nem tépem

ki szemeim golyóját. Akkor valódi Cupido lennék. Szemmel, szem nélkül megvan a vágy. S ha kételkednék? csak emberileg tenne. Ily közel bocsátani magamhoz a kisértetet, legnagyobb istenkisértés. — Megüzenheti-e a föld, hogy ingani fog? mert, mert a vihar gyöngye szellőt küld előhírnökeül. Érzek, elő-érzek valamit. — Battista! — Ajh, ajh! Akkor gazember volnék, megsérteném a baráti frigyét. — Battista! — Mintha léghuzam ment volna keresztül belsőmön.

Battista (bejő)

Kiküldenek, megint behinak, megint kiküldenek, megint behinak, s mindennek ez a ruha az oka.

Leonardo.

Mit akarsz? ki hítt be?... Vagy igen! Egy nő fog ide jöni; bocsásd be minden szó nélkül. — Mit bámulsz, jó öreg?

Battista.

Tehát.... bebocsássam?

Leonardo.

A mint mondtam.

Battista (magában)

A mint mondtam! Hát ha: a mint nem mondtam!

Leonardo (magában)

Lelkemre oly gyanus dobogás fogja szívemet, mintha már is bünt követtem volna el. Enrico az hitte: aszonygyűlölő vagyok; pedig szinte aszonynyá lettem már, ugy elővett a kíváncsiság. — Te mégis itt vagy? — Tárd fel az ajtót, Battista, nyiss nekem kilátást.

Battista.

Csakugyan bebocsássam?

Leonardo (magában)

Vágyódom és félek a jelenetre!

Battista.

Ide, fehér cseléd? Mit keresne galamb a csókák között? Nem az, ha czukorból volna se. — Mondtam mindig az urfinak: házasodjék, de az urfi nem is gondol atyja rendeletére, Sanuti kisaszony pedig apácza is lett tán azóta bujában. Azért kérem az urfit....

Leonardo.

(a szárnyas ajtót feltárja; indulattal)

Én nem vagyok többé urfi; én hajós kapitány vagyok. Ki velem daczol a gályán, nem kérem a mennykövet, hogy üsse agyon, hanem agyon lövetem magam.

Battista.

... Akarám mondani: kérem kapitány urat... Mert mindig én rámm vet az urfi, akarom mondani: kapitány ur; s most is én legyek oka, ha rossz lesz belőle? No de úgy van az! Hálátlan a világ! Vén szolga, ócska butor. El is megyek, el! (Leonardo fel a alá járván, utána forog) Nem leszek utjában senkinek. Szerződésem ugyan nincs, nem is volt. Mert mikor együvé kerültünk az urfi, akarom mondani: kapitány ur atyjával, akkor még nem irták le a szót, mégis megtartották. Nekem soha sem volt irásom. Jó szóbánt én velem mint a jó katonával. — Nem szól, mint a kő. — Battista, vén Battista, öreg Battista, te vagy az hűséges cseléd? Te fogsz oda illeni az utczasárookra koldulni? Ez-e jutalmad? Elmegyek, el! Alá is ut, fel is ut.

Leonardo.

Kinek az én házam nem tetszik, erővel nem tartóztatom.

Battista.

(mintha pelyhet vett volna észre Leonardo ruháján, tisztogatja)

Ha így menne ki az urfi, akarom mondani: kapitány ur, azt gondolnák: tyukot lopott,

Leonardo.

Ki szavamat nem fogadja, köntösemet se fogdossa.

Battista.

Soha sem lesz abbul jó; én aztán nem felelek (ei).

Leonardo (egyedül)

Csakhogy, kimoroghatta magát; elég lesz egy hónapra. De fejét rázá; magamat is megdöbbsentett. — Ejh! mit töprengök! Úljön sárkány a velencei törvényen; csak nincs minden kulcslyukon egy kém. Ennit sem tudnék megtenni barátomért?

NEGYEDIK JELENET.

Eliza, Leonardo (félrevonulva)

Eliza (álarcz alatt)

Még senki nem látott, még visszaléphetek.

Leonardo.

Álarcz alatt? mily deli alak! Hát még, ha feláldozó is!

Eliza.

Megnézem e termet, butorait; elmondom, leirom neki a ház belsejét; elég lesz annyi tanuságul, hogy itt voltam. (visszatér)

Leonardo (hozzá)

Kegyed szive hajlandóságát követi; legyen nyugodtan.

Eliza (magában)

Mért jöttem én ide!

Leonardo.

Jó helyen jársz, nemes hölgy! Enrico barátjánál.

Eliza.

Ellenségénél sem volnék kinosabb helyzetben, Uram, ugy látszik, ön mindent tud; én visszatérek.

de legyen tanum Enrico előtt s mondja meg neki: ne kívánjon több ily lépést tőlem, ha szeret.

Leonardo.

Ha én volnék Enrico, kívánságod teljesítve volna.

Eliza.

Ő igen sokat követel, nem gondolja meg, hogy a hölgyek sokat gyöngeségből vállalnak el. — Adja cserébe neki gondolkozását.

Leonardo.

Akkor vajmi kevésre becsülném magamat!

Eliza.

Hogyan, uram?

Leonardo.

Mert épen attól fosztatnám meg, mi annyi becsel bir ily szeretetre méltó hölgy előtt.

Eliza.

Őn nemes gondolkozása egészen felbátorit. Roskadó félben léptem át e küszöböt, s önnek első szava már megnyugtató volt. Érzem, mint ad szót ajkaimra e biztatás. Én megbántam lépésemet. Azért, ha e hangot fogná még hallani s megemlékezni reá, gondolja: mintha szállást nézni jöttem volna be, mikép idegenek szokása.

Leonardo (magában)

Nem, nem! ez baráti hitszegés volna! (Hozzá)
Nemes hölgy, szólj még, mit üzensz Enriconak?

Eliza.

Istenem, ön nem ítél meg? Köszönöm, köszönöm!

Leonardo.

Nincs mit köszönnöd, mert bár soha ne hallottalak volna beszélni. Vajha ne hinném szelid szava-

idből, hogy oly szép vagy mint nemes. Engedd látni arczodat!

Eliza (méltósággal)

Uram!

Leonardo.

Legyek én mint koldus. Vesd ide alamizsnaul azon érzésidet, miket Enricóra nem alkalmazhatsz.

Eliza.

A gyűlöletet?

Leonardo.

Köszönöm! a gyűlölet még kiengesztelhető.

Eliza.

Oly gazdag ön áldozatokban?

Leonardo.

Csak legyenek oltárim! — Sajnálod-e, hogy pillanatig lássalak? Többet fog-e hervasztani mint hervadni az én tekintetem?

Eliza.

Oh árulás! Nem ezt mondta nekem e ház felől Enrico.

Leonardo.

Ne említsd e nevet.

Eliza.

Barátjaét?

Leonardo.

Barátbul lesz ellenség. Az én szívem vád terheli, vétkeztem ellene. Engedd látnom arczodat, hadd legyek hűtelen érte még a barátságához is.

Eliza.

Uram, ne rontsa el jó véleményemet maga iránt.

Leonardo.

Az erőszak orozlánját zaklatod-e bennem?

Eliza.

Piruljon el önszégyenében a férfi, ki gyöngé hölgy ellen erőszakot említ.

Leonardo.

Bocsánat, oh bocsánat!

Eliza.

Most tőle függ: nyujtsa ki rám kezét.

Leonardo (magában)

Ő daczol, ő kísérti bátorságom!

Eliza.

Becsületére bizom, fődözzé le álarczomat. —

Leonardo (magában)

Elszalaszszam ez alkalmat? (Hozzá) Szavaid már imaként foglalvák szívembe, hagyd oda tenni képedet is. (Megöleli)

Eliza.

Uram! (kibontakozik öleléséből)

Leonardo.

Rabszolgád, nemes hölgy! (Eliza indul kifelé, Leonardo utána s leveszi álarczát)

Eliza (kezait arczára nyomva.)

Enrico! Enrico! (Enrico kilép)

Leonardo.

Mit tettem ellened?

Enrico.

Ne közelíts hozzám! Ismeréd, megismeréd?

Leonardo.

Nekem nincs, elfogyott emlékezetem. Ha elmém meg volt bűvölve, mi haszna szemeim látásának!

Enrico.

Láttad-e valaha ez arczot?

Leonardo.

Nem, nem emlékszem... nem tudom; én nem tudok semmit.

Enrico.

Megismernéd-e valaha?

Leonardo.

Ne kinozz még a jövővel is.

Enrico.

Még eszeden voltál, midőn megengeded, hogy e nemes hölgygel házadban összejöhessek. Szavadat birom; e ház most enyém. Azért, hagyj magunkra. (Leonardo el) Eliza!

Eliza.

Máskor te nem így szólítád Elizát!

Enrico.

Mért állasz mint szobor? Szégyenköve akarsz lenni gyalázatodnak?

Eliza.

Ilyen kérdésre nincs válaszom.

Enrico.

Eliza!

Eliza.

Látom, porig vagyok süllyedve előtted; te bizonyosan rossz néven veszed, hogy e lépést elkövettem, vagyis: akaratodat megtettem. Ha hinném, hogy erkölcsömet próbálád, megátkoználak. Hódoltam férfiúi szeszélyednek; az alkalmat elfogadám, most gondolhatsz rólam, a mit űetszik; van rá okod.

Enrico.

Ne fösds magad oly fekete színéssel, mert akaratom ellen is pártodra kell állanom. — Engedékeny valál; Leonardo szavai megrontották szivedet.

Eliza.

Engedékeny!

Enrico.

Nemed büne tiéd is. Te a gyáva hizelgőt térdepelni hagyád magad előtt. Ő megfogta kezedet, s te vissza nem vonád. Aztán ígére mennyet, földet; esküvék rokonszenvet, nemde?

Eliza.

A mi igaz lehetne, sem igaz.

Enrico.

Gyöngé teremtés, szellőbe való játékszere a csapodárságnak!

Eliza.

Van-e még több vádad ellenem? Ohajtanám, mind igaz volna, mit barátodra fogál, hogy mentenem kellene. — Ő nyájas indulattal jött felém. Isten bocsássa meg érzéseit!

Enrico.

Hiuság edénye! Minden szót, mely hizelg, kétszer ohajtana hallani, ámbár egyszer is unalmas tiszta kébelnek.

Eliza.

Ingóvá akarsz tenni hitemben?

Enrico.

Ki tette ingóvá a nádat, könnyüvé a pelyhet?

Eliza.

A tiszta holdra esküszöm: nincs igazad.

Enrico.

Mondd inkább: a változóra.

Eliza.

Átkozott a nyelv, mely így mert szólani.

Enrico.

Oh szelíd hold, vess csak egy vonást e leány arczára megbánásod halvány sugáriból.

Eliza.

Legyen átok és kárhozat a barátságon, mely czinkossággá fajul!

Enrico.

Én nyugodt vagyok. Fejem hideg, nem csalhat itélőerőm. Mint ma, úgy fogok beszélni holnap, és évek után. Eliza, látod, én megfontolva szólok, midőn neked tanácsot adok. — Menj vissza atyád hajlékába, felejts el engemet. Jusson eszedbe, hogy anyád nincs. El ne hagyj soha is az atyai házat egyedül. Adjon az ég neked oly férjet, ki reád semmit se tud. Én e titkot soha föl nem fedem.

Eliza (tántorogva)

Kezedet, Enrico!

Enrico.

Vedd úgy, mintha nem is enyém volna! (vezeti).

Eliza.

Köszönöm!

Enrico.

Száradjon el e kéz, ha többet tesz emberbaráti kötelességnél. (Elizát kivezeti; a hátsó ajtón csónak látszik, melybe Eliza belép.)

Leonardo (egyedül)

Áldja meg isten szerelmöket, s adjon nekem módot jóvá tenni hibámat. (Enrico visszajő) — Nyujtsd jobbodat, engesztelésül.

Enrico.

Ez a hölgy, kinek jövődjét eldultad, szinte arra kért, de ha nincs szüksége gyámolításra, tőle is megtagadom.

Leonardo.

Igy vagyunk, Enrico!

Enrico.

Páduai tanuló korunkban, tudod-e, mint vállaltam helyetted? Mily könnyelműség és becstület, csuda

ikrei az emberi természetnek együvé nőve! Téged gyalázat fenyegete, mit párviadal fogott volna eligazítani. A rendelt időben és helyen én jelentem meg, mivelhogy engem senki nem szánandott, ha elestem volna is; neked még élt anyád. De az ellenfél nemes volt s megtudván, miért állottam elő, véteknek tartá ingerelni a gondviselést s mondá: ilyen ifju nem való tőr hegyire. — Ah Leonardo! félek visszagondolni e bolond barátságra s örülök, hogy már akkor megdöbbszent szívem, mert fonák eszme volt alapja, melyen könyeket sirt az erény. Ilyen alapra épülhet-e állandó? Elkészöntéd rám a barátság poharát, de a bizalom édes bora helyett, méregiz van számban. Köszönöm a pohárt, de többé ki nem ürítem.

Leonardo.

Mit versenysz itt magaddal én fölöttem, előhozván gyermeki apróságot szived tolmácsaul! Kölcson vettél egy ifju vétet, használtad kamatját a hősködésben, nem kérem vissza tőled. Én, ha akarod, mérget iszom, még se fogok átkozódni, szeliden halok meg, mint aszkóros, ki az élet végperczében is örömvirányokról beszél. Mi az a rettenetes „köszönöm, de nem ki nem ürítem?“

Enrico.

Nyomorult, ki oly kész megszegni a szót, mint éhenhaló a kenyeret.

Leonardo.

Elfelejtsem, hogy az én házamban vagy?

Enrico.

Igaz! bagoly is vagdalkozik odujában.

Leonardo.

Ne kisebbsíts engem, Enrico, mert keresztül megyek a szentségen is.

Enrico.

Ha tudnám, hogy csak egy tagocska bár testemben, hajlandó e ficzkó iránt, karddal vágnám ki magamból mint fenés részt.— Mint fáj itt! (keblére mutat) a gyűlölet küzd a szeretettel. Válgatok el egymástól, két halálos ellenség; miért választjátok az én lelkemet csatamezőül! — Átkozott legyen a barátság, ez a hűtlen, hazug herélt a szerelem ajtajánál. Mint barátod jövőék, ellenségül megyek el. (el)

Leonardo.

Hagyján! Lassubb kezű vagy jó Enrico, mint hogy ki tudnál vinni egy fekete rabszolgához méltó boszut. — Örülj, hogy azt nem én mondom te rád! (Battista jő) Oh bölcs Palinurus! (nyakába esik) Egyetlen barátom! Te ugy-e nem fogsz engem elhagyni. Hová mennél öregségedre? hiszen későn járnál, hogy barátokat szerezz.

Battista.

Az én barátim a föld alatt várnak reám.

Leonardo.

Mind elhaltak volna már?

Battista.

Sőt inkább, azok élnek.

Leonardo.

Kiket értesz barátaid alatt?

Battista.

Mig élek azokat, kik megeszik vagyonomat, ha meghalok azokat, kik megeszik testemet. Itt, mivel semmim sincs, barátim sincsenek, halál után többre számolhatok.

Leonardo.

Oh bölcs öreg! kié mellett a mi beszédeink oly üres lárma, mint Capitolium körül a ludak gárogása.

Battista. (magában)

Mi történt itt?

Leonardo.

Te valamit akartál jelenteni.

Battista.

Egy ember volt oda künn, s hallott is valamit ama heves szóváltásból és monda magában: jó! Kértem, jőne máskor; erre is azt felelte: jó! Szemeit alig mozdította; egész lelkét füleibe tette, mert igen hallgatott. Mikor elindult, én nem szóltam semmit, ő mégis mintegy magának felelve mondá még egyszer: jó!

Leonardo.

Minő ember, micsodaféle ember?

Battista.

A mint rá pillantottam, el kelle tőle fordulnom, nehogy második gyermekségemben szemeivel megverjen. Szinte vesembe nyilalt tekintete.

Leonardo.

Oh Martinelli! Engem is szur a te pillantásod. — Ezóta fel vagyok jelentve, mint a ki bűnök házává teszi ősei fészket, melyet hajdan családistenek őriztek. — (Battista el)

ÖTÖDIK JELENET.

Malfieri, Leonardo.

Leonardo.

Honnan jössz?

Malfieri.

Barátink várnak; a Márk tornyába akarunk felmenni. Mondják, valami hajó ég bent a tengeren.

Leonardo.

Hagyj engem itthon. Nem találtatok elő Enricot?

2*

Malfieri.

Sőt igen. Merően nézett maga elé. Szemeinek éle kettős tör gyanánt volt szögezve valami előtte lebegő fekete gondolatra.

Leonardo.

Végszavai foroghattak eszében. — Te jól vagy vele, nemde? Menj és keresd föl, de el ne áruld, hogy én küldtelek. Aztán hozz elő neki engemet; beszélj roszat vagy jót felőlem, mindegy; csak vedd ki véleményét irántam. Tettesd, mintha neheztélnél rám, hogy én szivig sértettelek...

Malfieri.

Furcsa egy megbizás! Talán roszul váltatok el egymástól?

Leonardo.

Téged csevegővé tesz a kíváncsiság, ha nadrágot nem viselnél, azt hinném, aszony vagy.

Malfieri.

Mondjam, hogy gazember vagy? — Kit kell még lehordanom rajtad kívül? Lehordom én mint zápor a halmot.

Leonardo.

Magadat, ha kérded.

Malfieri.

Én bizony azt is megtenném, ha adott szót megszegtem s másnak a szeretőjét elszerettem volna.

Leonardo (magában)

Hát arczomon is megtetszik már?

Malfieri.

Ni ni! most jut eszembe.

Leonardo.

Szólj, Malfieri.

Malfieri.

Tán nincs elég bajod a világon, s többet akarsz haszonbérbe venni?

Leonardo.

Hogy érted azt?

Malfieri.

Ej ejh! te házasodol, s nem is szólnál.

Leonardo.

A közhir egy régi viszonyra emlékeztet, melyet szüléim kötének köztem és jó barátjok leánya között. Ismered az öreg Sanutit?

Malfieri.

Elhizsem azt! Akarád kérdeni: leányát, Elizát.

Leonardo.

Ne hasogasd szavaimat.

Malfieri.

Róla már Enrico tudna beszélni érdekesb dolgokat.

Leonardo (magában)

Enrico?

Malfieri.

Igy fogy a jó emberek száma. Mielőtt meghalának, eltemetik magokat.

Leonardo.

Beszélgj, beszélj!

Malfieri.

Én szokszor igen vadakat álmodom, s iszonyu kinokat állok ki miattok. Egyszer meghalék álomban, de tudtam mindent, mindent, a mi körültem történt: mikor sirattak, mikor felöltöztettek, mikor reám szögezték a koporsót, de nem birtam szólani. Már a föld is reám volt hányva, midőn szavam megjött, de mind későn.

Leonardo (magában)

Érdekesb dolgokat! — Mondom, hogy igen érdekes, a mit mesélsz.

Malfieri.

Szerencsére magamhoz jövén, megésszmélém, hogy csak álmodom.

Leonardo.

Mit hozasz ki mindezekből?

Malfieri.

Hogy a való még nehezebb mint az álom, mert belőle nincs mód fölébredni.

Leonardo.

Fölébredni, s bizonyost tudni?

Malfieri.

Azaz, tulajdonkép magát senki el nem temetheti, mert az ember míg él, kilátszik a földből, mint sirkereszt, mely mutatja, hol van eltemetve jövendője. De az emberek igen jók, főleg ha megházasodnak, mert úgy hiszik, a mit nem úgy kellene hinni. Feleségökrül megvallják, hogy nem szép, de jó; s házi kenyérre fogják magokat. Mi, a kik meg nem házasodunk, szinte hiszünk valamit, de magunkba rejtjük, mert nem akarjuk megrontani a jó férjek hitét.

Leonardo.

Hogyan?

Malfieri.

Mivelhogy megvernék feleségöket.

Leonardo.

Dévajkodom, úgy-e? Örülök egyébiránt, hogy régi jó kedvedben látlak, magam is felvidulok, mert Enricóval keserű szóváltásom volt. Ha ily kedélylyel mégy hozzá, kiengeszteled irántam.

Malfieri.

Én a szakadást nagyobbá nem teszem, a kötést nem erősítem; miből következik, hogy ha nem használok, nem is ártok; miből meg az következik, hogy nincs bennem tervkoholó viszketeg, melyből végre az következik, hogy nem is ohajtom tudni, mi hozott benneteket meghasonlásba.

Leonardo.

Ha azon hirrel leped meg, hogy házasodom, egy lépéssel könnyebbítéd kibékülésünket.

Malfieri.

Holnap este jöjj a Szent-János térre, ott kevés ember jár. Én úgy fogom intézni, hogy a szokott séta idején találkozzatok.

Leonardo.

Igen okosan! Így legalább egyikünk büszkesége sem törik, mint különben: ha én mennék ő hozzá, vagy ő én hozzám.

Malfieri.

Épen mint a nagy hatalmasságok: semleges földön jönnek össze, mikor alkudozni akarnak.

Leonardo.

Különös helyzetben vagyok egész lelkülettemmel.

Malfieri.

Hjah! a ki meg akar házasodni! (el)

Leonardo.

Isten veled! (el mindketten)

HATODIK JELENET.

(Szent-János tér)

Martinelli, (később) Calimola.

Martinelli.

Mind meg vannak vesztegetve iránta, mindenki jót beszél felőle; nincs ok belé kötni. Az én hara-

gomnak áldozat kell. — Ő jó katona, jó tengerész! Mondanák inkább: félénk mint a süldisznó, melynek tövisvárat ajándékozott a természet, hová behuzhassa magát. Családa első tüzhelye a régi Romában pislogott! Mondanák inkább, hogy szeméten szedték föl mint a macskafiut. Miveltsége! mely őt Párisban is kitüntetné? Ez, ez fogja megbuktatni! Ő volna oly ártatlan, hogy akár meg sem halt legyen Krisztus a testiség bűneiért? Hallom, hogy kedvére él, hadd éljen! Annál korább jutand koldusbotra. Ha nincs polgári bűne, van emberi gyarlósága; ezt támadom meg. Ő hatalomra vágyó; ma büszke, holnap kevély, holnap után gögös, végre dölfös, kit pézsmaszag nélkül is harmadik utczába kerül ki az ember, mint jó szaglásu eb a peczéért. — Calimola késik. — Mit sorozzák elő nekem érdemeit? Adják ide bűneit, odadom erényeit, sőt odadja maga is, mert könnyű öltözet az, mely nyáron meleg, télen hideg. (Calimola jő) Ahá! mit fogok ettől hallani! — Nem jártál hiába?

Calimola.

Ha igaz, mit hirül vettem, nem volt oda haza.

Martinelli.

Hát kivel beszéltél?

Calimola.

Két szemmel. Az öreg szolgálta udvariasan fogadott és vissza is utasított.

Martinelli.

A vén bün! a vén Battista!

Calimola.

Sőt inkább igen becsületes fajankó, mert nem vitte még annyira, hogy a mit nyelve mond, szemé el ne árulja, ha fillent.

Martinelli.

A holló eszes madár; szemén kezdi ki a zsák-mányt. Tovább!

Calimola.

A szem igaz volt s meghazudtolá a nyelvet s a hazug nyelv igazoló a szemet.

Martinelli.

Oda haza volt?

Calimola.

És pedig nem egyedül.

Martinelli.

Titkos társaság, czimboraság, tervek, velencei vérnapiok? mit? hogy?

Calimola.

Van-e testvére Leonardónak?

Martinelli.

Egy öcsöcse, de az nincs honn; elveszett, meghalt.

Calimola.

Annál jobb, tehát huga.

Martinelli.

Huga? — Lator! — Nincs.

Calimola.

Ugy hát felesége volt, kit onnan kijöni láték, különben mit keresett volna nála egy magános hölgy.

Martinelli.

Erkölcsiség orgazdája! Ha tolvaj függ, orgazdát egy szöggel feljebb akasztják.

Calimola.

Onnan jött ki Enrico is.

Martinelli.

Egy házi bün többet ér mint száz polgári, ha vádolni akarok valakit a közhit előtt. A mi apró vétek otthon, nagy lesz odakin. Ilyenkor a pallos megvillanása istenitélet gyanánt nézetik, s a bíró lelkesmerete tisztán marad.

Calimola.

Azóta nagy hire van a fiatalok közt, hogy Enrico és Leonardo összeharagudtak.

Martinelli (gunynyal)

O Damon és Pithias! Mennél édesebb a bor, annál erősebb eczet lesz belőle. Ismered te Leonardót?

Calimola.

A mit mond, megteszi, ha keze utána marad is. Azért keveset szól, mert minden szóhoz nem jut egy kéz.

Martinelli.

Enrico ?

Calimola.

Okos, a meddig meg nem haragszik, mert akkor elveszti eszét; tanácsért nem fut a szomszédba, s ezért keményebb fejü mint a tulok, s olykor együgyűbb is mint a kései liba.

Martinelli.

Tartsd szemmel őt. Ácsorogj a nagy csatorna mellett, vigyázd meg gondoláját, melyről, mint hallom, levette a velencei czimert, s Olaszországot tüzte föl. Nézd társait, ne magát. De ha találkozol vele, ne köszönts. Érted?

Calimola.

Értem.

Martinelli.

Járj végire, miből él; van-e öröksége, családi kötelékei, viszonya, érted?

Calimola.

Értem !

Martinelli.

Most vedd nyakadba a várost. (Calimola el) Nem kétkedem, hogy Enrico nemes szivü, de a gyűlölet állattá teszi az embert. Ha egyszer négy szem közé kapom, minden szavam belé fog törni mint a nyíl-

vessző, melyet csak az egész tetemmel ránthatni ki.
(Calimola visszajő) **Megtért a holló?**

Calimola.

Erre tart Enrico, vele Malfieri.

Martinelli.

Tán hallok valamit. (félre vonulnak)

HETEDIK JELENET.

Enrico, Malfieri.

Enrico.

Mese, bolondnak való szófia beszéd! Régen ir-
ták, elkopott. Castor és Pollux! Vetettek volna csak
konczot eléjük; összevesznek rajta mint kutyák.

Malfieri.

Hjah! egy száj fú hideget is meleget is.

Enrico.

Ezt a sok silány görög hazudságot annyira ta-
nították velem iskolában, hogy most üt ki a csömör
utánok. Te, Malfieri, hidd el, még az is ellenemre
van, hogy az északot egy irányban kell hinnem Leo-
nardóval.

Malfieri.

No de barátságért! Hiszen barátságért a barát is
megházasodott?

Enrico.

Keresztény silányság? Látod-e mi van kezem-
ben? (egy vesszőt mutat)

Malfieri.

Pálczát akarsz törni felette?

Enrico (eltöri)

Már megvan! Vidd a tüzhöz s próbáld összefor-
rasztani. Őrizzen isten barátaimtól, ellenségimtől majd
őrzöm én magamat. — Írd habra neved és gondold,

hogy érczbe metszéd. Ül a hold szarvára, lógázd le lábad; azzal ne törődjél, hogy elfogyatkozik, mert újra megnő. Ott kezdhetsz új életet; erénynek a föld már igen vén. Akkor talán megmondhatod, igaz-e azon rokonság, mely a tengert árapályban ingatja, mert míg a kutya megugatja kedves csillagát, azt sem hiszem.

Malfieri.

Micsoda agyafurt beszédek ezek már!

Enrico.

Te engem nem értesz.

Malfieri.

Nem értelek!

Enrico.

Vagy nem akarsz érteni.

Malfieri.

Csak te egyetérts velem, bánom is én a többit.

Enrico.

Vonzódom én Leonardóhoz, mint villám a bérczetőhöz, vagy akár, mint szemünkhöz a vereshagyma, orrunkhoz a büz. Ez is rokonszenv. A mi ezen kívül van a természetben, kórság, minő az alvajáróké. A hold sugárait arany ösvénynek látjuk, s tudod-e hová megyünk rajta?

Malfieri.

Nos!

Enrico.

Hová a bolondok: falnak.

Malfieri (félre)

Annyira összevissza beszél, mégis van értelme szavának. (Hozzá.) Ugy van; szomszédom leánykája holdkóros volt és csakugyan falra mászott.

Enrico.

Látod, hogy az élethől beszélek.

Malfieri.

Pedig én már valami olyast kezdtem gondolni, hogy tán nincsenek oda haza. (maga fején mutatja)

Enrico.

Bolondságból tanulni legfőbb bölcsesség. Hol van az a pálcza?

Malfieri.

A mit eltörtél? itt kardom! (odadja)

Enrico.

A kutya szinte jelképe a hűségnek; kérlek szépen (elibe tartja a kardot fekirányban) gyakorold magad a jóban, ugord át. — Ennyi az erény a félszeg világ előtt; de nem, nem igaz, csalódom; mert megsimogatnak, megveregetik válladat, tudod még mi hibázik?

Malfieri.

Mi?

Enrico.

A füttyentés! (dalol)

Légbe írom esküvésed,
Tudom, hogy megállod;
Ha fu a szél, állandó vagy,
Reszket a szakállod.

Malfieri.

Már megint?

Enrico.

Teli van a szívem keserű sóval, pemétfü levél; még egy két nap veszem az orvosságot, s akkor egészen kitisztulok a fájdalomból. — Tudod-e már, mit válaszolj Leonardónak?

Malfieri.

Hogy kész vagy vele megbékülni.

Enrico.

Kész vagyok? Ezt én nem mondtam, magam se tudtam!

Malfieri.

De barátaid kedvéért.

Enrico.

Kérdezd meg őket, kibékülnek-e az én helyemben?

Malfieri.

Fogat kell-e az embernek egymásra vicsorgatni, mihelyt nem úgy kelt fel, a mint lefeküdt? Itt vagyok én barátaid közül, én megbékülék.

Enrico.

Nem jól fejeztem ki magamat.

Malfieri.

Téged a szó öl meg, előbb utóbb.

Enrico.

Nincs is annál nagyobb, ha igaz.

Malfieri.

Hát nem vagyok én barátod, tettem én valaha ellenedre?

Enrico.

Soha!

Malfieri.

Igérd meg hát!

Enrico.

A megbékült barát soha sem volt barát!

Malfieri.

Oh sird ökölnyivé mind a két szemed bolondságod miatt. Hiszed tán, hogy öröm nekem így kunyorálni szeszélyes lelked körül, s nem inkább kinzasz engemet mint magadat is?

Enrico.

Mit kívánsz, mondjad hát?

Malfieri.

Békülj meg az én kedvemért.

Enrico.

Már az más! A te kedvedért, igen.

Malfieri.

Most emberem vagy! (Leonardo föllép, hozzá) Jere már, jer! ha ördög üzött volna is, azt mondanám: isten hozott.

Enrico.

Ez kicsinált dolog! (hátraugrik)

Leonardo.

Milyen a köszöntés, olyan a fogadás!

Malfieri. (magában)

Ezek ugyan szépen békülnek! (közükbe szalad) Hohó! kárt ne tegyetek egymásban. Ha gyűlölségték oly veszelt, jobbat nem tudok ajánlani, mint hogy szurjatok, no! én belém, s mikor mind kettőtök kardja véres lesz, higyétek, hogy halálra vágjátok egymást.

Enrico.

Ez a te kardod, Malfieri. (visszaadja szó nélkül el)

Leonardo.

Ennyi a válasz?

Malfieri.

Leszek én többet békítő, leszek, de magam sem tudom mikor!

Leonardo.

Én ő rá nem haragszom. Kedélye gépe ki van vetve sarkaiból. — Menjünk!

Malfieri.

Utána?

Leonardo.

Nem. (ellenkező oldalra mutat) Ez a mi utunk. (el mindketten; Martinelli, Calimola visszajő)

Martinelli.

Mi pedig — Enrico után. (el)

(a függöny leesik)

Második Felvonás.

ELSŐ JELENET.

(Sanuti háza)

Sanuti, Vicenza, Martinelli, (később) Leonardo.

Martinelli. (félre)

Le vagyok szavazva, de majd felszavazom én magamat!

Sanuti.

Nem azért szólottam Leonardo dicséretére, mert az ifju vezér birja személyes tetszésem, hanem érde-
meit méltánylom. Házi okot mindig félreteszek a közjó
mellett. (Vicenzához) És ön, Velence Catoja?

Martinelli. (félre)

Cato nincs Roma nélkül.

Vicenza.

Én is Leonardót ajánlom. A fiatal ember dics-
vágyóbb, kitartóbb; ő született katona. (Leonardo jö)

Martinelli.

De ime a választott ifju hős! Mondják meg,
uraim, nem úgy nyilatkoztam-e felőle távollétében,
mint most a szerénység tilt nyilatkozni?

Leonardo. (félre)

Ha hónom alól nőtt volna is ki fejem, hízelve-
nél, mint a kutya, mely nem nézi pupos-e vagy dél-
czeg akárki, mihelyt ura. (Martinellihez) Jó szónak nincs
szüksége mentségre; köszönöm!

Sanuti.

Igy öcsém! legalább megvihetem atyádnak, ha ma holnap utána megyek, ama kellemes hirt, hogy téged választottai közt emlit a köztársaság.

Leonardo.

A mi jót felölem mások mondanak, közhir gyanánt veszem, de Sanuti tanácsnok jó véleményét becsületnek.

Martinelli (magában)

Ne neked Vicenza, ne neked Martinelli! — Ifju emberben kora epe; gondolom, sok kövér hust eszik, s talán nem is böjtöl. Uraim, legyenek üdvözölve!

Sanuti.

A legközelebbi ülésben tartsunk együtt!

Vicenza.

A viszonzlátásig! (Martinelli, Vicenza ol)

Sanuti.

Öcsém, nem voltál igen éles?

Leonardo.

Alkalmatlan hizelgőt éles szó tanit meg.

Sanuti.

Egyébiránt vettem leveled, köszönöm bizalmad. Nem vártam, hogy házamba jövéen, pártfogásomat könnyörögd, mivel jó érzésü ifjunak mindig szeméremmel esik az.

Leonardo.

Ez a hivatalviselés árnyékoldala.

Sanuti.

Igen! te szolgálni akarod Velenczét; s bár ugy ismernéd e várost, mint én, akkor szólhatnánk felöle. Ifju vagy bár, de elég koros arra, hogy szivesen vedd idősb ember tanácsát. Te hivatalra készültél, ott is katonaira, melynek dija zsold és dicsőség; eszköze vér és halál. Remélem, boldogulni fogsz czélodban.

Számot vetél magaddal, helyesen; az erőd megmérése [volt, de a mérleg a sors kezében áll, s hová billenjen, nem tőled függ. Isméred a tenger viharát, de nem a politika hullámzatát. Győzni fogsz hadban, de veszthetsz a békekötésben. A tenger széttöri a hajót, és eltemeti a testet, de a népkegy ha elfordul tőled, temetetlenül hagy. Velenczét öcsém, egykor a szabadság remetéi építék a tenger közepébe, hogy ne törhessen be a hun népek dulása utánok, s most e város patkánysziget, melyen az ember öldösi egymást. Őseink tudák, mi nem szabad, mert rendin volt a szabadság, most nem tudjuk! pedig a kevés számot könnyű megtartani. Az elmés külföld már is gunyt üz belőlünk, s emlegeti a csudás kamarát, melynek falai mind jobban közelítnék egymáshoz, míg végre kiszorítják a fogoly életlevegőjét s végre magát zuzzák össze. Ha isten adja, hogy emelkedni fogsz, rontsd el e kamarát, s tágíts egyet a közlélekzeten, melynek fenakadása elfeketíti a vért, s átviszi unokákba is az élet fájdalmát. Mindezt nem azért mondom, mert föl kellett fedezni előtted; az idő nyomását te is érzed; hanem hogy fölötted az irigység szeme viraszt, s az irigyek gondolatja első lépése a teljesedésnek. — Isméred a két oszlop közét?

Leonardo.

Nem mind bűnös, ki ott elvérzett már; de én el vagyok határozva. Őseim intenek, hogy nevök fenmaradásáru gondoskodjam. Akarok szolgálatot és folytatni családom életét. — Oh uram! mi elbeszél-nénk órákig a közbajokról, a nélkül, hogy említ-nők családot virágszálát. Hogy van, mint van Eliza?

Sanuti.

Kérdezd inkább: nem halt-e meg gyermekem.

Leonardo.

Tavaszbán keressem a hervadást?

Sanuti.

Senki sincs a világon, kihez lányom iránt kérdést tehetnél, s ime nem tudom, mit feleljek.

Leonardo.

Titokkal titkot nem lehet megfejtteni. Szólj világosan.

Sanuti.

Oly csendes, hallgatag lélek, mely szót fogad szinte a rabszolgai megalázódásig, oly semmit nem követelő ifjukur, mely lemond a vele született vidámságról, mely minden nap sötétebb... Ennyi, a mit mondhatok.

Leonardo.

Uram, ön Velence népéről beszél.

Sanuti.

Én leányomrul beszélek.

Leonardo.

Ő képviselné a haza bánatát?

Sanuti.

Azonban a mi népnek a szabadság, az leánynak az anya. Mindkettő egyiránthat mindkettőre, mert fékezi és engedi a kedély életét. Eliza, mint tudod, anyátlan.

Leonardo.

És Velence népe!

Sanuti.

Én nem vagyok többé ügyes mesélő, gyermekmulattató. Oldalamnál bizony életet, világot megunhata. Gyalázatomra még a természet sem volt bőkezű atyák iránt, mert anyákra bizá inkább a magzat iránti gyöngédséget. Nem csudálom többé, ha mérget önt apja italába gyermek, csupán természeti jogainak megnyeréseért.

Leonardo.

S nem panaszkodik?

Sanuti.

Oh bár tenné azt! A ki őt eddig látta, szépnek mondá, de egyik sem ismerte. Most magamnak is dicserői sorába kell állanom; pedig soha nem szerettem igazán őt. Csak pénz, csak fillér az, mit menyaszonyi jegyül adhatok, szeretettel én nem adózhatom. Eddig remegtem, ha felhő kerekedett, mert hajóim uszszák a tengereket; most örütségnak teszen szomszédává minden fekete borulat, utolsó alamizsnámat is kirablással fenyegetvén az idő, emez örök utonálló, s mit hagyok akkor Elizának!

Leonardo.

Ha lehet pótlék általa, szüleim nevében szólítalak, add nekem nőül leányodat.

Sanuti.

Alkudj ki előbb a viharral, hogy el ne rabolja menyaszonyi ajándékát.

Leonardo.

Nem vágyom a szerencse alamizsnájára.

Sanuti.

Panaszim ébereszték benned e gondolatot?

Leonardo.

Gondolatom régibb mint panaszkod; én szüleim nevében szólítalak.

Sanuti.

Az régen volt, ne hajts reá, Leonardo.

Leonardo.

Nézzük isten akaratának a szülei jó szándékot.

Sanuti.

Am vigyed őt. Roszabb állapotja nem lehet mint nálam. Ha emberevő volnál sem vonnám vissza ígéretemet.

Leonardo.

Tégy szegénynyé: vedd vissza tőlem, mihelyt panaszt fogod hallani.

Sanuti.

A rab nem vágyik vissza elhagyott börtönébe.

Leonardo.

De mit mond ehhez, a kinek hozzá legtöbb szólója van?

Sanuti.

Elizát érted? Az ő érzései fájnak én bennem; az én eddig mutatott hidegségem fáj neki. Ne végy példát a hegyi forrástul, melynek egy csöpje sem foly vissza eredő fejéhez. Ne az állatoktul, melyek idővel felejtik anyjukat. Világosabban nem fejezte még ki magát gyermeknél a természeti vérszeny, mint Elizában. Így reád ruházom akaratját; gyanum eddig is oda járul, hogy miattad ölte gyászt, miért házunk felé sem jöttél.

Leonardo.

Hadd jöjön el az idő, mely ezt meghazudtolja.

Sanuti.

Legyünk tehát várakozással, mert a sietés meghazudtolná az időt. (Leonardo el) — Ünnepet, mulatságot fogok rendezni számára, hadd legyen elszóródása.

MÁSODIK JELENET.

Eliza, Sanuti.

Sanuti.

Szólj, kegyes néne, mit vettél ki belőle?

Rozália.

Ki volt itt, uram?

Sanuti.

Leonardo.

Rozália.

Ő is úgy mondá.

Sanuti.

Ugy mondá, ugy? Eliza? Tehát reá ismert?

Rozália.

Igen, uram!

Sanuti.

Nem szólott valamit; észrevételt, megjegyzést?

Rozália.

Feltartá lélekzetét, s mondá tört hangon: Leonardo! S ugy hiszem, meg volt illetődve.

Sanuti.

Adná az ég! Mert részemről én, mint atya, jó véget értem volna Leonardóval, hanem ez mind kevés.

Rozália.

Megkérte?

Sanuti.

Nem mondád-e, hogy meg volt illetődve?

Rozália.

Olyan a szerencse! a kinek nem kell, oda dobja.

Sanuti.

Ez több mint szeszély, ez hóbort! Nyakamra akar vénülni? Hány apa verdesné fejével a bolt-hajtást örömeiben, ha vejének, s hány első rangu szüz, ha férjének mondhatná Leonardót! Ugy még ma jegyzem őt el az örök lemondásnak általad; tanulja ismerni önmagát, mert hazudsággal vádolnám a természetet, ha hinném, hogy senkit sem szerethet.— Szót se többet róla! Ő menyaszony!

Rozália.

Nem igen van kedve férjhez menni; aztán ő gazdag s a mi szerzetünk oly szegény.

Sanuti.

Ne adja isten, hogy bűn, titokban elkövetett lépés miatt vonuljon magába, mert akkor jobb lett volna neki nem születni, atyjának is elkárhoztatására. — Hol az a leány; hívd elő, kegyes néne. (Rozália el) „A mint atyámnak tetszik; a mint édes atyám jónak látja,“ ez a felelet örökké. Kérte volt egy magyar gróf, kinek ősei Mátyás alatt már főhivatalt viseltek hadban, békében, s egy francia marquis szinte negyedik Henrik korabeli családból, de semmi nagy kedvet nem mutatott. Ugy megszokta-e Velenczét mint mocsárt a béka vagy mi? Én nem tudom mire vélni. — Aztán a szerzet igen szegény! Köszönöm a jó tanácsot! de én Leonardónak szavamat adtam.

HARMADIK JELENET.

Eliza, Rozália, Sanuti.

Rozália. (Elizához lassan)

Atyád igen fel van indulva; vigyázz nehogy kedve ellen szólj.

Eliza.

Parancsolj, atyám!

Sanuti (szelidülve)

Sokat ülsz itthon, Eliza; megvetni látszol a frislehetet. Komorságod az is neveli. A magány unalmat szül, mely korai aggságban fizeti kamatját. Egy lég a tengerről, mely a csillagok tüköre, tükörré teszi az arcot, földeríti a kedélyt. Egy hajó, mely messziről vitorláz, egész életpályát ír le, s a lélek azonnal kész bizni a változó szerencsében is. Menj szabadba többször. De ne menj magad, végy társul valakit. Ne menj magad. Leányoknak nem szép egyedül járni. (el)

Eliza. (magában)

Gyanu ez vagy czélzás!

Rozália.

Ezt ugyan kiszidta!

Eliza.

Mondd meg atyámnak, Rozália, ne járasson téged lelkem körül. Tegye velem, a mi tetszik. Az én akaratom béna gyermek; életem el van hibázva; nekem ujonnan kellene teremtetnem.

Rozália.

Ugyan minek ez a szeszélyeskedés!

Eliza.

A mi sorsot ő ad, elfogadom, ha méreg volna is.

Rozália.

Nem félsz istentül így beszélni?

Eliza.

Esztendeim ifjuság, de életem vénség. — Mit beszélsz mindig atyámmal, mit sugtok bugtok örökké?

Rozália.

Ő szerető atya; te vagy szeme fénye, érted mást is képes szeretni. Aztán atyának mi is foroghatna eszében más, mint gyermeke boldogsága.

Eliza.

Mit beszélt?

Rozália.

Hogy beszéljek veled...

Eliza.

Beszélte, hogy beszélj velem, hogy beszélj rá valamire.

Rozália.

A mennyiben reád sok sem néz.

Eliza.

Minden esetre több mint a mennyyel én nézem a világot.

Rozália.

Hát nem vagy te néember és fiatal?

Eliza.

Mig a férfiakra el nem ragadt a hölgyek eredendő büne, a kandiség, addig néember valék és ifju; de mióta ez is megtörtént, azon töröm fejemet, mivel kellene magunkat megkülönböztetni a férfiaktól s megvényttem belé.

Rozália.

Ez a sok olvasás gyümölcse! Világi remények, holdvilágnál költött hazudságok, nyaktörő kalandok kirántják a földet lábaitok alól s ti függve maradtok a kételkedés levegőjében.

Eliza.

Ne kerülgesd, Rozália, mondd ki egyenesen: férjhez akartok adni.

Rozália.

És atyád sokkal természetesebben gondolkozik nálad, s lehet is igaza.

Eliza.

Én a dolgok kimenetelét nézem. A kik szeretve kelnek össze, gyűlölik egymást később. Én csak olyanhoz megyek, kit gyűlölök, kivált ha atyám is megengedné.

Rozália.

Bár gyűlölnéd akkor Leonardót!

Eliza. (megdöbbenve)

Ez hát a titok!

Rozália.

Titok, titok! megkért atyádtul.

Eliza.

Mondd meg nekem, kegyes néne, szabad-e a boszuállás?

Rozália.

Mi fogor elmédben, gyermekem!

Eliza.

Felelj az én kérdésemre.

Rozália.

Isten is mondatik boszuállónak.

Eliza.

Jól mondod; azért van a boszuban isteni érzés.

Rozália.

De az ő boszuja nem embereké, mert javít általa.

Eliza.

De a bűn nem maradhat büntetlenül.

Rozália.

Akkor a boszu csak megtorlás.

Eliza.

Most mondál igazat!

Rozália.

Gyermekem, ne ártsd magad isten utáiba. Ha jó keresztyén hallaná beszéded, rosztat hinne mindket-
tönkrül.

Eliza.

Ne vond vissza, mit mondtál. Eltaláltad a szót,
mely kielégíti kedélyemet.

Rozália. (magában)

Szent isten! ez a leány meg van rontva! —

Eliza.

Engem, Rozália, szerecsen nő szoptatott, ki a
feketének természeténél fogva jobban tudott sirni mint
örülni, boszulni mint áldani...

Rozália.

Az én dajkám, Eliza, cigány aszony volt, ki keleti bűbájos mesterséggel, éjfélkor hallott szavakkal jövendőt olvasott a szivre, az életre a tenyér vonalaiból; én sokat látok a lélekben, látom, hogy mosolygásod hazug, lelkedben gyehenna.

Eliza.

Csak ettől kiméld atyámat; mondd, hogy én bol-dog vagyok szavaira, reá hagyok mindent, hadd vezéreljen, mint gyermekcse koromban, midőn legelső lépésemén megörvendett.

Rozália.

Légy nyugton Eliza! én hallgatni fogok. (magában) Nem hiszem, hogy ez a leány férjhez menjen valaha. (el)

NEGYEDIK JELENET.

Eliza, szobaleány, (később) Nettina.

Eliza.

A könyvet hagyd, a mint van; el ne fordítsd a lapokat; Nettina mihamar itt lesz érette. (Nettina jő, szobaleány el) Jó hogy jössz! de még nem olvastam át a könyvet.

Nettina.

Örülök, hogy jobb kedvben látlak.

Eliza.

Kedves Juditom, ki gyűlöletből szereted Ho-lofernest! Mondd el csak, minő érzéseken mégy keresztül, mielőtt megölnéd a zsarnokot; hogyan fokozod fel a szenvedélyt annyira?

Nettina.

Előbb begondolom magam a helyzetbe vagyis szerepbe. Mert a körülmények a cselekvény falai, melyek között változik a dolgok színe: szeretetből gyűlölet, barátságbul üldözés.

Eliza.

Ez igen unalmas magyarázat. Szerette-e vagy színlé, hogy szereti Holofernest?

Nettina.

Csak színlé, de úgy, hogy igaznak lássék, mert eleget akart tenni boszuvágyának.

Eliza.

Az nehéz mesterség; az lehetlen!

Nettina.

Édesem, hiszen én sem vagyok egyéb mint színlő, Judit szerepében, mégis tetszettem neked.

Eliza.

Ah! Te a színlést színlöd! Ködbe irsz hamuval.

Nettina.

Annál nagyobb érdem, ha valónak látszik.

Eliza.

A valónak nincs szüksége látszani.

Nettina.

De a valóság irtóztató. — Nem emlékszel egy velenczei főstészre, talán Belluno vagy Bellino volt a neve, ki mint udvari képiró főste a török császárnak egy levágott fejet, épen mint Holofernesé Judit kezében. A szultán, eme leghatalmasabb műbiró, megtekintvén, nem lelé természetesnek, a mint a nyak izmai vonaglottak s a vérerek teli tölcserei kibuzogtak. Ítélete szerint az aludtvér nem volt eléggé sűrű és fekete, az arcz nem eléggé kingyötrött, a halál gödre nem illően kék a lezárolt és besüppedt szemek körül. Majd lefőstem én, mondá, a kint egész természeti hűségében. Ekkor előhoztak a nagy táczán egy éles bárdot, aztán medenczét, végül egy rabszolgát. A felséges szultán vevé a műbirói kést, tulajdon kezével lecsapá az izlési áldozat fejét s felmutatván,

kiálta: ez a természet, ez az igazság! — A főszlész elszörnyedt, s elhagyá udvarát.

Eliza.

Megfagy bennem a vér! Inkább el se mondtad volna. Így, én nem tudnám adni Judit szerepét.

ÖTÖDIK JELENET.

Sanuti, Eliza, Nettina.

Sanuti.

A mi kedves színésznőnk! ki az olasz nyelvet oly kelendővé teszi, mint háborus idő az aranyat. — Játszik holnap?

Nettina.

Igen.

Sanuti.

Holnapután?

Nettina.

Nem.

Sanuti.

Szerencsére! (félre vonja) Legyen vendégem. Én egy kis mulatságot rendezek Eliza tudta nélkül. Jöjjen el korán, szedesse elő vele piperéit, apró ékszereit, s öltöztesse fel időtöltésből, hogy mikor a zene megharsan, ne muljék a kapkodáson. Kegyed legjobban tud bánni vele; azért kérem!

Nettina.

Meglepjük őt. (Elizához) Elolvasad a regényt holnap?

Eliza.

Nehezen, hanem holnap után.

Nettina.

Ismét itt leszek. Isten veled! (el, Sanuti kikiséri)

Eliza. (egyedül)

Én Judit nem lehetek! A valóság irtóztató és a boszuállás a legszigorubb valóság. Aztán mi a

Leonardo büne? Hogy látni ohajtott engemet? De szavai gyöngédek voltak; ismeretlentül ez is elég. Sőt Enrico hibás, miért vive kísértetbe engemet. Senki sem becsüli eléggé, mit könnyen koczkára dob. Ő tudhatá vala, hogy a barátság nagy érzés, de a szerelem erősebb. Mért bizá gyöngére az erősebbet? Ójon isten a világtalanok sorsátul, kik előtt el van temetve az élet nappala. Vagy a szem gyönyörei bűnösök? a tavasz, az ifjuság, a szépség bűnre hívó csábok? Akkor egy egy sasnak kellene őrt állani szemeinknél, hogy minden pillanatban ne vétkezzünk. Így hát Leonardo is menthető. Enrico? Én gyűlölöm őt; macskafaj, de nem orozlán; csak az hibázik, hogy bántva érezvén magát, reám bizza a boszuállást. Férfi és oly gyáva! (el)

HATODIK JELENET.

Battista, Antonio s több szolga.

Battista.

Antonio, hé! kedves Antonio!

Antonio.

Hallom! (megy)

Battista.

Egy szóra, egyellen egy szóra!

Antonio.

Annyi a dolgom, mint a fűszál. (el; más szolga jő)

Battista.

Minek ez a lótás futás?

Második szolga.

Semmi lótás, semmi futás; kikérem! (el)

Battista.

Beszélg velök, ha tudsz a nyelvökön. Ütné meg őket a szél. (harmadik szolga jő)

Battista.

Itt is jön egy! — Gazember!

Harmadik szolga.

Hogy mer ön engem gazembernek szólítani?
Tudja-e merre van az ajtó?

Battista.

Semmi okom úgy nevezni téged, de a kettőt
eddig becsületesen szólítottam, s válasz nélkül szelel-
tek el.

Harmadik szolga.

Akárki cseléde ön, maga, de ura kótyomfity le-
het, mert gézengúz a szolgája. (el)

Battista.

Ily kényes mai világban a cseléd? (Antonio visszajő)
Antonio, édes Antonio?

Antonio.

Mondom, hogy itt multság lesz.

Battista.

Igaz-e, hogy uram megkérte a házi kisasszonyt,
Eliza kisasszonyt?

Antonio.

Már csaknem megbolondultunk ebben a zárdai
életben; mondom, ne tartóztass.

Battista.

Hát már azért fel kell fordulni az egész háznak?

Antonio.

Ójon isten! akkor lábbal állnánk ég felé. Aztán
ha megkérte is, nem is! Különben ha a te urad Leo-
nardo, akkor meglehet.

Battista.

De igazat mondasz-e?

Antonio.

Ha én nem igazat mondok, ráfogom; ha ráfo-

gom, gazember vagyok, ki pedig azt meri mondani, hogy gazember vagyok, én visszamondom. (el)

Battista.

Est ugyan szépen kiokoskodtad! — Lám! és nekem nem is szól; tehát mégis csak áll az öreg ur ákaratja. Tudtam én, hogy így lesz. Akár előre megmondtam volna. Ez mind az én uramért! Tennék ezt másért? Soha! Becsületemre mondom, soha! (el)

HETEDIK JELENET.

(A szin hátulján táncsterem)

Sanuti, Vicenza, Leonardo, Malfieri, Enrico, Martinelli, Eliza, tánczosok.

Sanuti.

A mi tánczunkat már elhegedülte szent Dávid, nemde tanácsnok ur!

Vicenza.

Mégis, ha zenét hallok, úgy érzem: mozog a lábujjom.

Sanuti.

Öregből is kitör a jó vér. Fiatal korunkban mi is átugrottuk száz tú hoszát, de most csak mellünk kívánja. (Vendégekhöz) Hölgyeim, uraim! ki roszabbul tánczol, mint a hogy tud, igen okos ember lehet, de nem vig kedvü.

Vicenza.

Sok nem szeretem arczot látok itt.

Sanuti.

Mi tetszik?

Vicenza.

Mondom, hogy igen különféle arczokat látok itt.

Sanuti.

Annál szebb, ha mégis egyenlő kedvre hangolja őket a zene. Miért harsogna különben a tábor előtt,

ha nem egy akaratra, s lelkesedésre volna szüksége a győzelemnek? Mi emelte domboruvá az egyházak boltozatait, mint az istenhez emelkedő egyező hangok? A zene összesimit, társas körbe csal, szerelmet köt, vizsályt egyenlít. — Lám, lám! már is meglegelte kiki a maga párját. (a táncz foly. Martinelli, Enrico előtérbe jönnek)

Martinelli.

Nem volna-e kedved hivatalt viselni?

Enrico.

Ha szolgálni kell, szolgálom magamat, akkor legalább is olyan urat szolgállok, kit megérdemlek, ki nem nagyobb nálam.

Martinelli.

Az egész multság alatt igen udvarias voltál Leonardo iránt.

Enrico.

Magam is úgy akartam.

Martinelli.

Rosz jel, mikor a barátok igen udvariasak.

Enrico.

Hagyjon el, uram! nem szeretem bálban a tanácsnok urakat.

Martinelli.

Én is jobban szeretném, ha olyan menyaszonyom volna, mint Leonardónak. — Te nem tánczolsz?

Enrico.

Nincs kedvem! (el)

Martinelli.

Hiába vergődik Enrico. Nekem meg kell őt nyerni. Rendeletet adattam ki ellene; bevádolom, s kimentem; hadd lássa jó indulatomat, s bízzék meg bennem. Így! így! (el; Leonardo s Eliza előtérbe jönnek)

Leonardo.

Én azt hívém, feledé Eliza gyermekkori emlékeit. Már én iskolás voltam, s váltig szerelmes a tün-

dérmesékbe, midőn Eliza csak bimbója még a mostani rózsának. Sokszor mulata meséimen, de azok hamarabb elfogytak, mint Eliza megunta volna hallgatni. Ekkor saját gondolatimmal álltam elő, s vadásztam a képzelődés országában fekete és vörös vitézeket, gyönyörű királykisasszonyokat, tüzes fejű sárkányokat, kik szüz leányok meghasadt szívével élnek. A mese nem függött egybe, mert zavaréka volt való és nem valónak. Gyakran tudtom nélkül is magam voltam a királyfi, s Eliza a királykisasszony; és rajzoltam a jelenetet, a mint egymás mellett ülnek. Ilyenkor ő fölemelte hozzám fejceskjét s mondá szemérmesen: ez nem mese! Mit volt ilyenkor mit tenni, mint új ábrándokra szállni el. Így Eliza nem szereté, ha közel valék hozzá, s jutott eszembe azóta, hogy ha van jelentősége valaminek a sors előtt: van a gyermeki léleknek, s Eliza ohajtaná-e még e távolságot?

Eliza.

Három királyfi nyilazásban versengett egy királykisasszonyért, hogy azé lesz, ki legmesszebb lő. A legifjabb nyilát nem lelék ugyan, de ő azért nem volt szomorú; mert hitte, hogy ő lőtt legtovább, s mene folytonosan a nyil irányában és imé! egy tündér kapá fel a nyilvesszőt, hogy maga után édesgesse a királyfit.

Leonardo.

Vedd föl az én nyilam, vágyaim tündére!
S utánad megyek a világ legvégére.
Itt hagyok örömet, but, emlékezetet,
Hogy ott éljek veled újból új életet.

Eliza.

Ha szívtől a szívnek értetni fő dolog,
Ugy én az ég alatt mással nem gondolok.

Leonardo.

Hol egy a gondolat és egy az értelem,
Könnyen telik a szív, s mi más a szerelem? (el)

NYOLCZADIK JELENET.

Martinelli, Enrico, törvényszolga.

Törvényszolga.

Ide vagyok küldve; itt lelem-e Enricót?

Enrico.

Ki koptatja ott az én nevemet? Mi köze én velem a törvénynek?

Törvényszolga.

Sajnálom, de hiába!

Enrico.

Sajnáld apádat, ki ily nyomoru emléket hagy maga után, mint te vagy. Én is sajnálom csizmatisztítódat, hogy ilyen ura van, ki a legsilányabb alalmazsnára szorult, mi a földön lehet.

Törvényszolga.

Nem tudja az ember, mitől hizik. — Én csak a parancsolatot teljesítem.

Martinelli.

Mi az? (a rendeletet átveszi) Aláírás: Morsina. Talán tévedés, nem? (Enricóhoz) Uram! te itt maradsz; Morsina engedni fog, ha én veszem a feleletet magamra, ne rontsuk a mulatságot. Tévedésből jó embert is bajba kevernének. (Martinelli és tiszt el)

Enrico. (egyedül)

Félek ez embertől, mégis tisztelnem kell őt. Van becsületes ember, van, például ez a Martinelli. Mily sokat kell vezeklenem, hogy megtisztuljak hibámból. Ez igen derék ember lehet, igen derék. Roszabb hire mint maga. Ez így van; a világ fölötte gonosz. Hol hittem, vesztettem, hol nem hittem, nyertem. — Enrico, vas a te fejed! Kimondál egy szót, hogy Elizát

örökre felejtet és hazudtál; most csak új bűn következik az első után. Az elkeseredett szívet gonoszság is megkísérti utoljára.

KILENCZEDIK JELENET.

Eliza, Enrico.

Eliza. (magában, éjjeli öltözetében)

Mit hall a gyöngye virágszál,
Ha rá szellőcske fujdogál!
Mert mikor a szellő megáll,
Nem hall semmit a virágszál.

Én bizom Enricóban, bizom erényében, titoktartásában. — Engesztelt, kibűnhödt kebellem borulok eléd, anyám szent alakja! Eddig feddő haragot láttam vonásaidban, most jóváhagyást szemeidben. Légy velem áldott szellem! bocsáss meg a tévedőnek.

Enrico. (utána mondja)

Bocsáss meg a tévedőnek!

Eliza.

Nagy ég! mit keressz te itt?

Enrico.

A lámpák folyton égnek; a vendégek most készülődnek javában; nem akartalak elhagyni szó nélkül. — Eliza, mint hallom, menyaszony vagy. Rokonaid, barátnéid ősi szokás szerint elő fognak állani ajándékaikkal, hogy legyenek emlékeid. Én sem akartam elmaradni. Mi egy hajóban evezünk; tudom, mi birt reá, hogy Leonardót válaszd; az én menyaszonyi ajándékom itt van.

Eliza.

Tör?

Enrico.

Olvasd e levelkét; én irtam!

Eliza. (olvas)

„Te nem szereted Leonardót.“

Enrico.

E tőr rövid, de halálos mint a skorpió.

Eliza. (olvas)

„A menyaszonyi ág kárpitja legyen neki halál éje.“

Enrico.

Igen közel fogsz jutni hozzá, hogy beérhesd.

Eliza. (olvas)

„Boszunk közös. Te meg fogod gyilkolni őt.“

Enrico.

Ámen, Eliza!

Eliza.

Enrico, ha kedves neked a gondolat, hogy ő meghaljon, tekintsd e percztől fogva halottnak Leonardót.

Enrico.

Ugy, ugy, Eliza! (a tőrt átadja)

Eliza.

Mert akkor nem lesz koczkán többé élete.

Enrico.

Térdeim vannak ingóban, vagy reszket a föld alattam?

Eliza.

Nézd ugy szívemet, mint előszobát, melyen keresztül juthatni csak Leonardo életéhez.

Enrico.

Tehát szereted Leonardót?

Eliza.

Szeretem-e? Csak ő szeressen engem! Terved oly sötét, hogy szeretetté változtatná a pokolbeliek gyűlöletét. Igen közel fogok lenni hozzá! Nem

voltál-e te oly közel? vagy a szeretet és barátság arra való, hogy az orgyilok előtt utat mutasson? Igen! de a tör a tiéd; én adjak kezet hozzá?

Enrico.

Én is ki birom még nyujtani karomat.

Eliza.

A tör az én kezemben!

Enrico. (elé térdel)

Vedd el hát életemet, mely ugy is a tiéd. Ha reszketnek kezeid, nyujtsd ide az orvosságot, hadd oltsam vérembe a halált, hogy megélhessen jobb részem. Én tudom, hol fáj nekem. Magam vagyok én magamnak legnagyobb ellensége.

Eliza.

Ki isten ellen dob követ, ön fejére fordul.

Enrico.

Mondd, nem szereted Leonardót; csak kötelesség, becsület visz hozzá. Nem elég-e az is, hogy áldozatul emelj oltárára egy életet? Ne szólj, ne szólj, mert menteni fogod. Vigasztalj meg engem a gyűlölettel, mert fáj nekem az élet. Hivd tanácsba eszedet, alkudj ki az erénnyel. Ugy-e, te nem szereted Leonardót? Senki se vett még gyalázaton erkölcsöt, szótörésen hitet, s ez legyen az első példa? Te véglenül tiszteld atyádat, ő beszélt rá, ő neki engedsz. Valld meg, oh valld meg, te nem szereted Leonardót!

Eliza.

Felejtéd, hogy vétetél ellenem?

Enrico.

Akartam-e véteni?

Eliza.

Az anyátlan leány többet merészelt, mint engedte volna hajadoni erkölcs, s merészségét játéku-

vevéd. Ugy őrizzen isten az őrléstül, mint őrzeni fogod a titkot, nehogy megtudja Leonardo; de ha megtudná is, nem hiszem, hogy megbánná, a miért fölvette az általad elesküdtöt szerelmet. (el)

Enrico. (egyedül)

Oh divatos álszinőség, kendőzött arcza, ünnepi köntöse az igazságnak! Ez a leány addig volt hü, míg álarczot viselt, s mihelyt azt leveté, megbarátkozott a bűnnel, az áruhással, s férjhez megy a hűtlenséghez. Igazán velenczei hölgy, velenczei! Az álság első természetévé lön e vérnek. Álarczban ül székén a bíró, nehogy megteessék vonásin az emberiség érzelme, midőn hidegen mond halálos ítéletet. Álarczban veti kockára utolsó fillérét a játékos; mert remegni gyöngeség; hidegnek, egykedvűnek lenni a milliók vesztésén, férfiaság, mi arablók erénye. Álarczban megy kalandra ifju hölgy, s nem fél a lélektől, hiszen el van fődözve, ha tudna is még pirulni, orczája. Eliza, Eliza! szülj magzatot felemás természettel, őszülő gyermeket zápfoggal, denevér alakut, csuda fejjel. De nem! én megesküdtem, hogy hallgatni fogok, hallgatni, hallgatni; néma leszek! (lerogy)

TIZEDIK JELENET.

Szolga, (később) Malfieri, Enrico.

Szolga.

No valahára vége! Nyakára hágtunk egy mulatságos napnak. Becsülöm érte uramat. Jól tette; adjon isten ezer annyit érte! De hol veszi magát az a sok szép hölgy? Ugy kicziczomázták magokat, hogy mindig szebbek festve, akarom mondani: estve. Hm! ez rimre ment. Ment, pihent, szent, lent. Azaz jó lesz menni, pihenni az ágyban oda lent, annyi szent. — Hát ez mi, ki? Ember-, vagy csiz-

madia? Bizony tán megborosodott! Egyik korszóbul, másík szerelemből, aztán tánczol; s hogy ne volna igazok a tudósoknak, ha mondják, hogy forog a világ?

Malfieri.

Mért nem oltjátok el a lámpákat?

Szolga.

Hogy ez a szegény jámbor, akár él, akár hal, egy kicsit lászson. Hisz a halott fejénél is szokott világ égni.

Malfieri. (Enricót meglátva)

Ki ez? (szolgálóhoz) Végezd másutt dolgodat.

Szolga.

Nekem már semmi dolgom az ágyon kívül.

Malfieri.

Tehát menj aludni. (szolga el) Ez Enrico! Enrico, nem hallod?

Enrico. (eszmélve)

Nem védem magamat; igaz, hogy gyilkosságot akartam elkövetni; megérdemlem a gonosztevők díját.

Malfieri.

Ne beszélj bolondokat. Ugorj egyet, meg egy felet, mindjárt talpon leszesz.

Enrico.

Te vagy, Malfieri? Ez a kit látsz, csak az én árnyékom, annak is csak a sötétebb oldala. Jobb szellemem, erkölcsöm oda van.

Malfieri.

Mi hozott ide?

Enrico.

Juhtermészetem.

Malfieri.

Félre beszélsz; vigyázz, úgy marad a szád is.

Enrico.

Igen! vagy ha tetszik, lepketermészetem.

Malfieri.

Juh és lepke! hogy függ ez össze?

Enrico.

Összeköti őket a levegő. Egyik égő aklába, másik lángoló gyertyába rohan; a többit megmagyarázzák falun is. Vezess ki e tébolydából; mert igen gyöngöe vagyok. (el)

Harmadik Felvonás.

ELSŐ JELENET.

(Tanácssterem)

K é t s z o l g a.

Első.

Mutasd meg hát eszed élit, ha többet tudsz-e kettőnél. Mondok neked egy találós mesét.

Második.

Hadd hallom!

Első.

Vizen és a fák tetején
 Ül egy pipes bubos madár,
 De a feje bóbitája
 A csillagos egekbe jár.
 Gondolkozni ha tudsz,
 Mondd mi a neve?

Második.

Strucz!

Első.

Strucz! No ezt ugyan meglőtted! Soha sem hittem, hogy ilyen bölcs fia légy apádnak.

Második.

Mondd el még egyszer; hadd szedjem össze gondolatimat.

Első. (elmondja)

Gondolkozhatol te akár itéletnapig, a mint látom.
Hát nem látod, hiszen orrod előtt van? benne vagy,
benne élsz. — Velenceze!

Második.

Igaz biz a! Mert fára van építve, vizek közé. —
Mondd el még egyszer, ha jó barátom vagy; fogadom,
hogy most az egyszer kitalálom.

Első.

Hohó! Ha én megtöröm a mandolát, könnyű
akkor belét megenni. Mondok, de másat.

Második.

Hadd lám!

Első.

Uszik, de nem halad,
Halad, mégis marad.
Mert csak egy helyben áll;
Nem köszál, nem fűszál.
Gondolkozni ki tud,
Megmondja mi az?

Második.

Lud!

Első.

Az vagy te! Már hogy volna lud, mikor liba
sem volt? Most látom, hogy neked is több eszed van
két nap mint egy nap. Velenceze, megint Velenceze! —

Második.

De hogy én ezt soha nem hallottam!

Első.

Nem adják azt ingyen.

Második.

De beszéljünk okosabbrul. A mint hallom, nagy
ujság jött a városba; háboru lesz. Nosza czimbora,
mondjad csak mint vagy megelégedve uraddal, nem
mennék el mi is katonának?

Első.

Én egészen belé jöttem a versírásba; most mindig rejtvényeket csinállok, aztán uram el sem tudna élni nélkülem. Barátom, én viszem ott az egész házat. — Hallgasd csak, mit irtam a képzelődéshez:

„Képzelődésemet villám anya szülte
Jupiter apátul s a földre úgy küldte.
Kéncöpép volt étke, jégcsapok itala,
Földrengés bölcseje, szélvész bölcsődala.
Egyik lábbal égre, mással földre hágok,
Alattam bolyongnak sok ezer világok.“

Második.

Ne menj katonának! Ne menj katonának! Mentse meg isten tőled a háborut. Még egyszer mondom, ne menj; és utoljára: ne menj! De már kezdődik a tanácsülés. Ha nem látnál többé, már akkor elmentem; hanem, ficzkó, aztán legyen vers! Elég a tréfából, másé az uraság. (el)

MÁSODIK JELENET.

Doge, Sanuti, Martinelli, Vicenza, Leonardo
(később) páduai követek, Enrico.

Doge. (jövet közben Martinellihez)

Enrico az ifju neve?

Martinelli.

Igen, fenséges herczeg!

Doge.

S úgy hiszi tanácsnok ur, nemde, hogy politikai czélzatok, ujitási viszketeg is volna e nyilvánkozásban? — Hol végezné iskoláit Enrico?

Martinelli.

Páduában, de legtöbbet tanult magánosan.

Doge.

Az lesz oka. Nem volt jó vezetője. (Doge helyet fog) Uraim! A köztársaság ügyei kivánták összejő-

vetelünket. Levantéből hirét vettük, hogy némely velenczei kereskedők ott csorbát szenvedtek a hűtlen lakosok és pártos igazgatás miatt, vádolván polgártársainkat, kik egyébiránt az ipar és műveltség szállítmányosai, hogy izgatják a belföldieket, rontják az erkölcsök egyszerű voltát; s e végből egy szép ünnepi napon mesterséges zavart idéztek elő fiaink élete, vagyona ellen. Isten legyen bizonyosság Velencze tanácsa fölött, ha szomjaz-e igaztalan hadat; miért, uraim! határozzanak bölcs belátásuk szerint. Ügyviselőnk szava hidegen fogadtatott, ellenmondását ugyan jegyzőkönyvbe vették, de mi az a jegyzőkönyv! Mert a kár nincs megtérítve, a sérelem megtorolva. Uraim! legnyugodtabb lélekkel mondhatjuk: Velencze becsülete van kockán; oda sereget kell küldeni. Ohajtom, hogy a mi határozattá lesz, egy sziv, egy lélek sugallata legyen, mert ez a hatalom erkölcsi ereje.

Sanuti.

A tény állása egész hitelre méltólag bebizonyodván, nincs egyéb hátra, mint fővezért választani.

Doge.

Szerencsére Velencze soha nem volt szükében nagy fiaknak; most is van módunk választani. (Halk suttogás „Leonardo!”)

Leonardo. (magában)

Mintha csufolnák az embert, mikor füle körül emlegetik nevét. Mit, választás!? — Kinevezés! (el)

Doge.

A sor nincs ugyan rajta, de a mint füleinkbe hatott, a közvélemény Leonardo mellett szól. Benne föltalálható minden tulajdon, melyet a törvény és a régi szokás megkíván.

Sanuti.

Ugy hiszem a hallgató nyilatkozatból, nincs kifogás ellene.

Martinelli.

Nincs, nincs! (közkiáltás: „éljen Leonardo!”)

Doge.

Éljen Leonardo! — Jöjön be az új fővezér. (Leonardo bejő) Éljen a levantei hadjárat fővezére! A tanács úgy akarja; s mi kérjük a mindenhatót: szentelje meg Velencze ügyét, adjon neki diadalmat, fiainak polgári érdemeket.

Leonardo.

Isten tartsa meg a köztársaságot! tartsa meg hercegét! tartsa meg fiait, kik mind vérig mind végig állanak mellette! Alázza alázóit, rontsa rontóit.

Martinelli. (Vicenzához)

Hallotta ön? előbb mondá a köztársaságot, mint a herceget; a tanácsrul nem is szólt.

Vizenza. (halkan válaszol)

Vettem észre!

Martinelli.

Fenséges herceg! Padua követei kérnek meghallgattatást.

Doge.

A mi jó szomszédink! (követek jönnek) Mondják önök atyafiságos barátsággal, mi jóban járnak?

Páduai szónok.

Padua városának némely polgárai hasonló kárpótlást követelvén, kérjük a köztársaság pártolását.

Doge.

Nem tudom, mennyiben tartozik reánk az ügy, mert Padua más hatóság; mért nem lép föl saját tekintélyével?

Páduai szónok.

Bocsánat! A mi követeléseink kötelezvények-

bül eredtek velencezi jogon, mert velencezi polgároké az igény, reánk átruházva.

Doge.

Igen?! Akkor Velence oltalmában senkinek se szabad csalatkozni.

Martinelli.

A követelések így állanak: Alvise ház veszte négy száz ezret, Mariók két annyit, Connák felényit. A többi veszteség több vegyes, kisebb, nagyobb részben Padua polgárait illeti. Az összes kár két millió, ebbe már be van számítva a páduai követelés.

Doge.

Helyes! Vigyék önök biztató szavunkat. — Nincs más indítvány?

Vicenza.

Csak egy percnyi türelmet kérek.

Doge.

Halljuk Vicenza tanácsnok előadását. A vita és tanácskozás szabadsága sérthetlen.

Vicenza.

Indítványom ide járul: hozassék törvény, melynél fogva ősi egyszerű erkölcsinkhez méltólag, korlátoztassék a fényűzés! — Ennyi az indítvány. Mert, bölcs tanács, a törvény többet eltűr, mint a mennyit kellene, a polgárok irányában a fényűzés vakító pompáinak elnézése által.

Leonardo. (magában)

Igen fönt kezdi, aligha ki bírja.

Vicenza.

E törvény erejénél fogva ohajtanám, hogy ne türessék vizeinken az a visszaélés, mely a gondolákra pazarolt eddig legtöbb fényt. Bolondok országában hiszi magát az idegen, midőn azt a sok tarkabarka

naszádot meglátja, melyeket, úgy szólván, könnyelműség szele hajt Utopiák felé. Minek az a selyem és bársony mennyezet rajtok, körül aggatva rojtos foslányokkal, szemrontó vörös szalagokkal. A közhatalom, hitem szerint legalább, nem menne túl körén, ha elhatározná, hogy ezentúl feketével borítottassék be minden sajka, mi eső és hideg ellen is biztosabb, s kevesebbe is kerül.

Leonardo.

Ez magánosok ügye, erszény dolga; Velence szigorúságai közepett az egyetlen derítő látmány; különben a népi viselet tarkasága egyszersmind a közkedv tavasza, az élet vidámsága.

Doge.

Erről még nem volt gondoskodva, magánosok ügye levén az egész; de ha közjő kívánja, engedni kell.

Vicenza.

Rómában Cato nem tartá az álladalom céljával ellenkezőnek az ilyszerű intézkedést, és Cato nagy hazafi volt.

Martinelli.

Nem fog ártani, ha megpróbáljuk.

Sanuti. (Leonardóhoz)

Megmondtam, nemde, hogy ez a Vicenza előbb utóbb is Velence Catója.

Leonardo. (Sanutihoz)

Katója, Katója, nem Catója.

Doge.

Most jöjjön elő az ifju. (Enrico bejő) Nemes ifju! Sajkára Olaszország czimerét, lobogóját függesztéd velencei helyett, s elmédben oly gondolatnak hódolsz, mely szerint el akarnád Velenczét meríteni nagy Olaszországban. De ha Olaszországnak van is szük-

sége Velenczére: Velenczének nincs Olaszországra. Nem tudod-e, hogy Génua, a kevély Génua, szinte Olaszország? Kelet és nyugat a kettő, melyek egymást soha el nem érik; Velence mindig elég magának. Szálljon el bármi tengerben a nap, elég, hogy Velence öble hozza föl. — Szólj, mi vitte oly eszmére agyadat?

Enrico.

Ha bünt követtem el: akkor vérem van megromolva, mert nem mondhatok többet, mint hogy szeretem Olaszországot, az ó és új világ dicsőségének hazáját, ezt a hoszu nyelvet a tengerek között, mely azért van úgy teremtve, hogy szószólója legyen az emberi nagyságnak az elme csudaművei által.

Leonardo. (magában)

Becsületes felelet!

Doge.

Megalázzuk-e magunkat ellenségink előtt?

Enrico.

Ójon isten! de el se bizzuk testvéreink fölött.

Doge.

Megoszszuk-e a dicsőséget?

Enrico.

Dante, a jelen és tulvilág énekese, az isteni Tasso nem voltak velencei születés; s avagy fogyott-e dicsőségök, hogy nemcsak Firenzében s a sorrentói tengerparton énekeltetnek, hanem a lagunák városában is?

Doge,

Más a nemzeti, más a polgári élet. Jól tudjuk, mikép a nap tüze nem hül, bár jéghegyek s oceán tükre iszszák sugárait. Velence hire nagy, de ha sok testvér osztozkodik benne, utoljára végkép elfogy; aztán a mit Velence szerzett, Velenceé. Ez az igazság.

Leonardo.

Bocsánat! E kérdés tulvinne a jelen időn; mert a gondolat jókori; elmélkedés tárgya, nem tanácskozásé. Bimbó, melyből sem illat, sem szín, sem levél nincs fejlődve még.

Doge.

Helyesen, Leonardo! Mivel pedig szokásos törvényeink tiltják az efféle ujitást: tétessék az ügy köztörvény utjára.

Martinelli.

Miután az efféle vádlott ellen nagy a szigor, s pöre végzeteig nem szabad magával: én jót állok ez ifjuért, hogy el nem hagyja Velenczét.

Enrico. (magát meghajta Martinelli felé; félre)

Ki hitte volna ez ember felől, hogy ily nemes-szívű legyen irántam! (Doge leszáll)

Sanuti.

Ha nem volna sietős a levantei hadjárat, időt kérnék, hogy Leonardo, kit ezennel fiamul ajánlani van szerencsém, megülhesse menyekzőjét.

Doge.

A nap az egyenlítő felé jár, könnyen hihető, hogy viharok fognak uralkodni; egy két nap nem a világ; különben is a hadak rendezése időt kíván; s régi mondás szerint: a ki tengeren jár, tartson a szelekkel.

Sanuti.

Ugy én fenségedet s társaimat vendégül várom el szegény házamhoz. (Doge, Sanuti, Leonardo el)

Martinelli. (Vicenzához)

Most házasodni! Akár téhént nyergelni harczy paripának. Hallotta ön ezt a sühedert? De, kérem, most házasodni! — „A gondolat jókori!“ s magánosok ügyei nem tartoznak a nagytanács elé! Tehát a kor-

mány levegőben uralkodjék? Ez fog még egyszer nyakára ülni Velenczének!

Vicenza.

Nem hiszi ön, hogy az új határozat erkölcsileg is igen fontos?

Martinelli.

Mi gondom az erkölcsre! — Ki fogom hirdetni, mindjárt, azonnal, s ha tetszik, oda iratom, hogy Vicenza indítványára kelt.

Vicenza.

Kérem, kérem! (félre) Utoljára is igaza lesz Sautinak: Velence Catója! (el)

Martinelli.

Vén hiu! bánom, hogy nem szavaztam indítványa ellen. Csak menjen, hallgassa gyönyörű címzeit, a rongynép elméncz ötleteit „fekete sajkái“ felől! (kivül kiáltás: éljen Leonardo!) Veszsen Leonardo! (Enricóhoz) Ifju barátom, hallod?

Enrico.

Igen! Leonardót éltetik.

Martinelli.

Éltetik, hogy meg ne haljon, mert ő is halandó. — (félre) Kiveszem ez ifju szivét, tenyeremre varázslom gondolkozását. — Hallod? „éljen Leonardo!“

Enrico.

Felölem kiálthatják torkuk szakadtaig.

Martinelli. (félre).

Ez a név hat reál! — Mit vinnyogsz, mint ajtón kívüli macska, Leonardo nevére? talán te is ki vagy zárva kegyeinek palotájából?

Enrico.

Hagyjuk őt; ne beszéljünk róla.

Martinelli.

De nekem tanu kell ellene.

Enrico.

Mire?

Martinelli.

Az igazságra, melyet szomjazok, mert édesebb a boszu, mint az édes bor, mely a Vezuv lávaporában terem.

Enrico.

Buktatni akarod őt?

Martinelli.

Azt nem mondtam; buktassa meg a következő.

Enrico.

Ő nekem barátom, isten világ tudja, iskolakörünk óta.

Martinelli.

Én is elmondhatnám ugyanazt, de ki tudja, nem ismerersenék-e meg ajkaimon, hogy mást értek alatta.

Enrico.

Ne beszéljünk erről!

Martinelli.

De arról csak beszélhetünk, hogy most valólegény.

Enrico.

Az legszebb idő az ember életében. Minden mult elvész a lélek elől, hogy annál izmosabban alakuljon a jövő.

Martinelli.

És menyaszonya, Eliza!

Enrico.

Rég nem volt oly menyaszony Velenczében.

Martinelli.

S ki tudja, lesz-e aszony?

Enrico.

Hogy érted azt? Szólj! ne tévelyítsd fülemet kétértelmű czélozgatással.

Martinelli.

Fenszóval találtam gondolkozni; de egyébiránt sem volna első eset. Az nincs megírva, hogy Leonardo neje legyen Eliza, noha most menyaszonya.

Enrico. (félre)

Elárulvák-e az én magán titkaim ez ember előtt? —

Martinelli.

Barátom, míg a leány hitet nem tőn, addig senkié; enyém vagy tiéd; jöhet a leánynéző.

Enrico.

Tiéd?

Martinelli.

Én rád értettem. Soha se tagadd, Enrico, Eliza neve most is varázserővel hat reád; s te árva képpel állasz jövőd előtt, mint a birka, mikor be van zárva előtte a kapu.

Enrico.

Csendüljenek meg füleid és szomjuhozod a szót örökké, s ne hallj egyebet hazudságnál, ha most igazat mondottál. Téveszd össze jobb és bal kezedet, ki nem tudod megkülönböztetni valótul az álhireket.

Martinelli. (magában)

Már igaz, mert igen tagadja. — (Hozzá) Hogy meglásd, mennyire csalódot, mindent fölfedezek. Elizával igen közel ismeretsége van két hölgynek, s én, ki régóta látom Eliza iránti hajlandóságodat, s ohajtom javadat, körülvettem a két hölgyet, kiknek egyike, zárjel közt legyen mondva, igen szent, másika igen világi, hogy tapogatóznának Eliza szive, rokonszenve, szerelme után Leonardo iránt. Jobb volna

ez a leány neked. (Oda tart neki egy levelet) Olvasd e sorokat!

Enrico. (olvas)

„Soha sem láttam én ily szomorú menyaszonyt. De hiába! fölöttébb gyöngéd sőt gyöngö is atyja ellen. Isten bocsássa meg neki, ha szive ellenére mond hitet. Mikor Leonardo megkérte, egész papolást tartott a boszuállásrul.“ — Mi ez? (visszaadja)

Martinelli.

Itt egy más levél.

Enrico. (olvas)

„Nekem úgy látszik, Elizának mikor eskünni fog, ajakán Leonardo lesz, de szívében... Enrico. Ez régibb ismeretsége.“ Hát ez mi? (visszaadja)

Martinelli.

Megijedtél a magad nevétől? — Mit sütöd le szemeid a földre, talán kincset látsz gyomrában, melyen vörös kakas ül égő taréjjal, saskörmökkel? Nem vagy te hetedik gyermeke anyádnak.

Enrico.

Nem! Martinelli, nem! Akkor talán szerencsésebb volnék, mert öregebb vagyok a tapasztalásnál a sok fájó élmény miatt. Nem volt még eset, Martinelli, hol eszemre vagy sorsra biztam a választást, melyben nem a rosszabb jutott volna nekem. Engem a kettős szám kétségbe ejt; háromban már kétszer csalódhatom és így tovább, a hányszor választanom lehetne. — Mégis az a levél! alig ha nem hasztalan írka firka; rosszul van föltéve, nem is a helyesírás szabályai szerint.

Martinelli.

Már az igaz! nincs nagyobb bűn mint a helyesírás ellen vétetni.

Enrico.

Az nem, hanem... Mutasd még egyszer!

Martinelli.

Roszul van föltéve! nem helyesírás szerint.

Enrico.

Ne tréfájl! nem úgy értettem; azért tartalma igaz lehet.

Martinelli.

Most valld meg őszintén: nem voltál-e igaztalan, kerülvén engemet, a hol csak előtaláltál?

Enrico.

Érzem rajtad ezt a velencei szagot, félttem rák-szemeid megkövült éberségétül.

Martinelli.

Ne légy elméncz az igazság rovására. Én nem szeretek mindjárt énte barát lenni; beszélni sem beszélek mindenütt; mert tudok rá példát, hogy a legjobbak is lettek már halálos ellenséggé, nem bír-ván megférti egy gondolatban, mint két kard egy hüvelyben.

Enrico.

Annál nincs veszedelmesebb.

Martinelli.

Barátság! mi az? Ha kimondod, recsegő hang, ha leírod, szó, melynek színe van, minő a tinta. Mi-nek az? Elveszti önsége hason felét az ember, leköti félkezét, zsellérül szegődik egy álom rajképéhez. Szóval: az egészből töredék lesz, mikor egyik számot a másik alá írják.

Enrico.

Ha oly igaz volnál, mint a mennyi igazat most elmondál, talán neked még tudnék hinni.

Martinelli.

Hinni? s miért? higy a magad szemének, ha az is megcsal, legalább azonnal boszút állhatsz; ne ne-

kem! Egyébkint, ha olyanban hiszesz, kit nem szeretsz, csak könnyebb lesz a csalódás.

Enrico. (félre)

Minden szava egy helyre vág, mint Prometheusz ölyve. — (Hozzá) Te, mint látom, ismered az emberszivet, az oldalbordákon mint üvegház ablakain, belátsz a vesébe, felelj arra, mit kérdeni fogok. Lehet-e, hogy leány, mikor azt mondja: szeret, gyűlöljön, s mikor gyűlölni mond, szeressen?

Martinelli.

Törd ki fogad, s feküdj a bölcsőbe; pépnél egyéb nem való, még a te szádba. Hogy kérdezhetni tőlem ilyet? Kérdezd magadtól, hát nem úgy vagy magad is?

Enrico. (magában)

Mélységes elme! — (Hozzá) Itt állok előtted! fedezz föl engem magam előtt, mert én magamat is elfeledtem. Eszed világa tegyen választást helyettem, mit higyeek, mit ne higyeek. Azt a szerencsétlen házasságot elő eldhozod, nevemet magammal olvasatod, mintha bolondnak tartanál. Te gyűlölöd, ugy-e Leonardót?

Martinelli.

Gyűlölöm együtt a hatalmat és gazdagságot; s ha nem tudnám, hogy a lélek halhatlan, azt mondanám: megöölöm őt, de így csak el akarom tenni láb alól.

Enrico.

Lassabban! Meghallja valaki.

Martinelli.

A szándék még nem tett, s a gondolat igen gyakran magtalan szerelem. — Most még hagyján! De ha céljait eléri, akkor beszélj vele.

Enrico.

Soha nem gondoltam volna felőle!

Martinelli.

Ő már is nagy tekintetben áll a népnél. Tejfölös ajku ifjak, kik anyjuk szavára nem is hederítnek, apródul szegődtek hozzá; s az a sok éhenhaló ver-selő, röpiveket hány a közönségbe, s terjeszti nép-szerüségét, mint szellő az olajfák illatát.

Enrico.

Ki nem állhatom e tintanyalókat!

Martinelli.

A hivatalok, méltóságok utjába esnek, mint vendégfogadó, csak be kell térnie beléjük. Én tudom, mire törekszik; mert hideg számító, s megy a maga útján.

Enrico.

Soha sem volt elég szive, soha!

Martinelli.

Mind ehez még a Sanuti örökség, Eliza kezével.

Enrico.

Köszönöm, hogy fölvilágosítottál. Te igaz vagy mint az örökítélet. Te tisztán gondolkozol; neked ugy-e, soha sem volt barátod, ki benned az akarat jobb felét megbénította, s ítéleted tisztaságát meg-rontotta volna?

Martinelli.

Sőt igen! Volt, a ki megcsalt.

Enrico.

Épen mint nekem! Te már kimondád az én ér-zésimet Leonardo iránt.

Martinelli.

Az ő nagy atyja s az én apám osztoztak, s az én ágam huzott rövidebbet. A mi rajta csillog, az én kincsem, lopott kincs.

Enrico.

Egy hajóban evezünk! Ő engem is megronta hitszegésével, mert oh Martinelli, akár mint mondtam is, hogy nem szeretem Elizát, hazudtam, mint a világos felhő, melynek nem kell hinni, hazudtam mint a kutya. — A tenger völgyét ohajtanám Leonardo és magam közé s belé bocsátani a feledés vizeit, melyeket az emlékezet se bírna áthidalni.

Martinelli.

Széggyeld magad, Enrico, s mérsékelj; várj alkalomra. Szerencséje tetőpontján...

Enrico. (örömmel)

Igen, igen! Szerencséje tetőpontján buktatjuk meg őt.

Martinelli.

Előttem a képe, mint készíti elő veszedelmét a vén Sanuti.

Enrico. (örömmel)

Az a vén bolond!

Martinelli.

Kikérte a tanácstul, hogy még ne induljon a se-reg. Jól van! Ők az időt majd csak elvesztegetik; az indulás halad, a győzelem marad.

Enrico.

Meg fog történni az egybekelés?

Martinelli.

Az mindegy! — Akkor felszabadul a közvélemény, a lánczra vetett óriási eb, s ugatni fogja mindenfelé, hogy Leonardo hazaáruló s dicsőség lesz bére, ki megszabadítja tőle a köztársaságot.

Enrico.

Az egybekelés?

Martinelli.

Ha isten úgy akarja mint én, nem fog megtörténni. Kezemben az adat. Nekem tanu kell, s te az vagy!

Enrico.

Én ?

Martinelli.

Meg fogom bélyegezni Leonardo házát, kite-szem reá a czéégért. Te meg fogsz esküdni, hogy minő a ház, olyan a gazdája.

Enrico.

Megeskünni, én ?

Martinelli.

Onnan látott jőni téged Calimola. Mert a háznál botrány történt, melynek hirtelje kiment a szeméttel.

Enrico.

Korbácsoltasd meg azt a gazembert, hogy a földet rágja kinjában.

Martinelli.

A nő álarczot viselt. Vagy a tiéd, vagy a Leonardo rimája volt.

Enrico.

Banyával beszélék én, ki házrul házra jár, minden konyhára beszagol, kinek fedője alatt mi fő ?

Martinelli.

Az én boszum lassu, de azért elérkezik. Csak egygyel több eszköz volna kezében a Sanuti család öröksége. Márvány palota, Indiáig járó gályák, megtelve nyugat és kelet zsákmányival annyira, hogy a szél is nyög belé, mig kidomboritja vitorláit. — Te tanu leszesz rá: ki ő.

Enrico.

Ezért ígéréd te nekem Elizát, s fel akartál bérelni Leonardo ellen? Menj ronda lebuja, hol in-

gyen élők serege csak éjet vár, hogy prédára kimehessen. Alkudj magadnak bérgyilkost ama rongyóczok közt, kik azt sem tudják megfizetni, mit egyszerre befalnak s rossz időben házat kénytelenek feltörni hogy alá jussanak. Menj közéjük; számuk elég nagy; tulajdon gyermekeid, a te igazságod szülöttei, s dicsérő tolmácsai Velencze törvényeinek.

Martinelli.

Nekem csak tanu kell; te az leszesz.

Enrico.

Nem, soha.

Martinelli.

De igen!

Enrico.

Tanu! Én nem, ha mondom.

Martinelli.

Egy tanum van. Egy tanu vallomására fel is akasztanak. Te az leszesz, ha mondom.

Enrico.

Ujra, nem!

Martinelli. (dühvel)

Tehát..... részes vagy büntárs vagy!

Enrico. (meghökkenve)

Ah! Calimola!

Martinelli.

Későn keltél fel arra, hogy engem bolonddá tégy.

Enrico.

Hagyj innen távozni. Neked én igen sokat ígértem, igen sokat vontam vissza.

Martinelli.

Haragod Leonardo ellen egy időre esik a botránnyal. Ki volt az a hölgy?

Enrico.

Akárkire ráfoghatod.

Martinelli.

De a ráfogásnak annál több kelete van, mert olcsó kiadása az igazságnak.

Enrico.

Felülmulhatlan gazember!

Martinelli.

És ti két jó barát! Elhiszem! Te lazsnaktalan kolduskutya; te! ki orgazdához viszed a lopott árut, szerelmedet.

Enrico.

Ne hagyj el eszmélet, fehér angyala tiszta öntudatnak!

Martinelli.

Ki volt az a hölgy? mert tudni akarom!

Enrico.

Legyen e városnak a maga sorsa! Tenger se oltsa el az égi tüzek erejét házain, templomain. Hozzon ellenséget minden hajó, akármelyik széllel vitorlázzék felé. Némitsák el az ég dörgését idegen ágyuk fölötté; essék belé dögvész utolsó emberig, ne nyuljon felé jótévő kéz, iszapolja be vizutjait az ár, s szenvedjen hajótörést rajtok a felebaráti segély, s egymást érő sárkányok támadjanak büne fertőjébül, mert ime a tenger, a szabadság vize, mocsárra van betegítve a velencei igazságtul.

Martinelli.

Zajongásod henye szó, nem hallik az égbe.

Enrico.

Ki volt az a hölgy!?

Martinelli. (félre)

Most tisztában vagyok! Hadd vigye oltárhoz aráját Leonardo, hadd esküdjék örök hitet, mindegy. Elizát egész atyja házaig kísérte Calimola; a kalandor hölgy nem lehet más. (Hozzá) Te ugy hiszem, fogadást től, hogy hallgatni fogsz. Légy nyugton,! nincs szükségem vallomásodra. — Meg fogom alázni őt, meg a gőgös Sanuti házat. — Szétdulom a büszke fővezér lelkét, ha gránitból volna is, és gránitból, mely együtt fogant az örök idővel. Tudja meg előbb vagy később, kit vezet oltárhoz. (el)

Enrico.

Ki volt az a hölgy?! Tudni minden házi titkot, ez a főbölcsetség? A társadalom kiveté istent a polgárok szívéből, s maga ült belé uj lelkismeret gyanánt, mint kalmár a boltba, hogy czégér alatt vegye és adja mértékre szabott erkölcsünket, fontra vesse becsünket. Ekkor el van kárhozva, ki tuhnött a mértéken; s ki nem fog ilyenkor könnyűnek találtatni! Van-e még én bennem irmagja is a becsületnek? Hová sülyedtem én, ha, látván mint aljasodám el, nem bírok kétségbeesni? — Elmegyek Leonardóhoz; könnyörgeni fogom bocsánatát, bevallom, mit forralnak ellene! (el)

HARMADIK JELENET.

(Márk piacza; hirdetményeket olvassó utczai nép, vegyesen. Vicenza, Malfieri)

Malfieri.

Föl se vegye tanácsnok ur! Hát van abban valami, hogy a tudatlan nép jóllakás helyett élczekek mond? (karon fogja)

Vicenza.

Néz-e reám valaki?

Malfieri.

Tartsuk ki a kereszttüzet; innen is, onnan is száll a golyózápor.

Első polgár. (oldalt olvas)

Barca morta, barca morta! Annak is volt min törni eszét, ki legelőször csinált hattyuból fekete gólyát; s ha úgy belé bolondult ebbe a színbe, soha se lássa a fényes napot.

Vicenza. (örömmel)

Nem tudják, hogy én indítványoztam.

Második polgár.

Vicenza, sapienza! nessuna prudenza!

Malfieri.

Kitartás, tanácsnok ur! Ez csak rim, nem öli meg a népszerűséget.

Vicenza.

Megöli, megöli!

Malfieri.

Persze, tanácsnok ur jobban szeretné, ha más indítványozta volna.

Vicenza.

Szeretném-e, nem-e! Hát mondtam én azt? Ha akarom, szeretem, ha akarom, nem szeretem.

Malfieri.

Közvélemény a bába, pór a keresztelőd. Tudja-e tanácsnok ur, hogy a régi Görögországban száműzék a dalnokot, ki legelőször vona három hurnál többet a lantra?

Vicenza.

Ejh! Görögország! Mit nekem Görögország; — Roma, Roma! Nem dörgött-e Cato a fényűzés ellen, és ki vonta kétségbe hazafiságát?

Malfieri.

Hiába! változik a világ.

Harmadik polgár. (olvas)

Eszem a száját, eszem a máját, a ki ezt a gyönyörű gondolatot legelsőben kiokoskodta! Nem kár volna megaranyozni.

Vicenza.

Halod? ez okos ember, ez fel tudja fogni.
(Hozzá) Barátom, barátom, mi a neved? hol lakol?

Harmadik polgár.

Nekérddki! jobbotthon! (el)

Vicenza.

Ejnye, gazember!

Malfieri.

De hát minek is nekünk itt ténferegni! És különösen tanácsnok urnak? (Battista jó feléjük; fülénél fogva egy verselő szolgát.)

Battista.

Ide, ide! gaz ficzkó! Holnap lábad előtt lesz a fejed; mint a káposztafő. Ez a két ur ismeri az én uramat. Vicenza és Malfieri urak. Mindkettő derék ur.

Szózat.

Derék ám, kivált az az egyik!

Battista.

Bujtogató, konkolyhintő, rágalmazó, verselő; irtózik a katonaságtól, s másokat is irtóztat. Lábad előtt lesz a fejed, akár felrughatod. Uram ellen beszélt, Leonardo ellen, ki a levantei sereg fővezére; s legénykedett, hogy ő is elmenne katonának, de más vezér alatt. Üssétek le, mint a kutyát; akarom mondani, ne üssétek, mert úgy holnap meg nem halhat. (Szózatok: üssétek, ne bántsátok!)

Malfieri.

Lassabban! lassabban! Majd fölveszitek az utcát. Hozzon valaki egy széket, egy állványt; hadd beszéljen, ha tud, mindnyájunk előtt, nyiltan, szabadon.

Verselő.

Én semmit semmit sem szóltam. Ez a vén salavári hazud, mint a tűz.

Battista.

Szemembe mered mondani?

Malfieri.

Verselő, meggondold, mit beszélsz. Mondd szemébe még egyszer.

Verselő.

Akár háta mögé. Sőt inkább én verset irtam Leonardo fővezér tiszteletére. (nevetés; Battista széjjelnéz maga körül; uj nevetés)

Malfieri.

Menjetek haza szép szerével. Te pedig verselő, hozd el, a mit irtál, a menyekző napján. Akkor kikapod a magadét. (a népség eltakarodik)

Vicenza.

Most! magam is megyek! (el, Malfieri kikíséri; visszajő Leonardóval)

NEGYEDIK JELENET.

Leonardo, Malfieri.

Leonardo.

Micsoda zaj volt itt? Szinte jól esett, hogy kissé elnyomta fejem forróságát mint gyuladást a zápor. — Gondolnád-e mi történt? Enrico látogatást ígért, s én nem fogadtam el ma, hanem későbbre hagytam; dolgaimmal mentekeztven.

Malfieri.

Mi okból teszed azt?

Leonardo.

Hadd gondolkozzék addig is bolondságán. Senki nem sérte engem úgy mint ő. Gyermekek voltam előtte, mint te legjobban tudod; megaláztam magam bocsánatért gőgös hírű létemre is; most ő járjon én utánam. Én mindig láttam, ki ő; de nem szakasztottam vele; mert félttem, hogy igen szívére veszi, s kíméltem. Szegénynek tuhnött fején szíve; az nem tud, ez nem ad, tanácsot; úgy látszik, nincs ki egészen a veleje; mintha korábban jött volna világra egy pár hónappal. — És látod, ha rosztat bár, mégis beszélek róla, mert lelkemen suly fekszik, perczről perczre nyomasztóbb. Egy szó, Malfieri, nem sok, csak huszad része annak, mit egy lehellet elbir, mégis lelket zavarhat.

Malfieri.

Ne ijeszgess!

Leonardo.

Nyelném alá mindenkép az emlékezetet, de saját fejemet le nem nyelhetem. Pedig az a te szavad.

Malfieri.

Enyém!

Leonardo.

Jere csak közelebb; tetessük arczunkat, mintha közönyös tárgy volna szóban. Mikor a minap fölkeretek, hogy légy békitőnk, egy dolgot mondál, mit nem tudok felejteni. Vagy csak előttem rémlik úgy! Nem mondád-e, hogy Eliza felől Enrico tudna érdekest mondani.

Malfieri.

Hát viszek én jegyzőkönyvet uton utfélen mondott szavaimról? meglehet, hogy nem.

Leonardo.

Gondolkozzál csak! Ugy-e, nem mondtad?

Malfieri.

De minek azt annyira kutatni?

Leonardo.

Ne tarts függőben; nekem mindegy, mindegy, csak igazat szólj!

Malfieri.

Hát — igen! mondtam!

Leonardo.

Oh bár ne mondtad volna! — Érdekes! mi az?

Malfieri.

Egy tanítóm, emlékszem rá, magyarázta volt, mi a csinos, kellemes, bájos, érdekes, szép, ható, elragadó, felséges, isteni, de a különbséget maga sem értette s annál tüzezebben magyarázta.

Leonardo.

Ki nem állhatom e könnyelmű csélcapságot; alig lehet veled komolyan szólni; magad, vagy engem tartasz bolondnak?

Malfieri.

Értem, hol jársz! Könnyelmű csélcapság! Hát ki sirjam szememet a te komoly nehézelműségeden! Te féltékeny vagy a multra, s árnyéktól félsz, mint a szelidíthetlen Bucephalus, ha mögötted van is. — Nézze meg az ember! Más lélek büszke volna győzelmére, te pedig heringgel élsz, s nem innál rá egy csepet aranyért se, hogy megöld magad szomjan.

Leonardo.

Ne gunyold kedélyemet, ha istent ismersz. Ezer okom van szeretni téged, megbizni jó szivedben, de mikor a lélek, az akarat szélhűdésben sinylik....

Malfieri.

Engemet is beteggé akarsz tenni?

Leonardo.

Ugy-e, most körültem nyomasztó a lég, s érzed közelségem alkalmatlanságát?

Malfieri.

Beszélg így a szélnek, nem barátodnak. Vagy te rád is eljött a bolond óra? Ki látta ilyenkor házasodni, az induló harsonája mellett! Fel tudlak fogni, bizony magam sem örömet hagynám itt menyaszonyomat, hogy oda menjek, hol felkanalazzák az ember vérit.

Leonardo.

Az mind kevés; nagyobb az én aggodalmam. Eliza, mást szeret! Nagyon beszél a világ, az egész világ; igaza is lehet. Nem hallottál te ilyesmit?

Malfieri.

Hallottam és nevettem!

Leonardo.

Igy tesznek mások is. Hallanak és nevetnek, s mondják egykedvűleg rám: inkább ő mint én.

Malfieri.

Szégyeld magad, ha férfi vagy. Mikor beszéljenek rólad, ha most ne, mikor házasodol?

Leonardo.

A titkos erő pedig, mely e hir szárnyának csatogást ad, Martinelli...

Malfieri.

Hallgass, szót se! Ne hallja maga nevét; mert felénk tart. Ha tán veled akar szólni, találjon egyedül; én félre vonulok egy kissé. (el)

Leonardo. (egyedül)

Kész a pokol lelkemben, jöhet az ördög is. (Martinelli föllép)

Martinelli.

Egy pár szóm volna; egyik kérdés, másik tanács; mert még van idő mindkettőn segíteni. De

kérlek, ne magyarázd félre őszinte szavaimat. — Ez a mi népünk hamar dagad, korán apad naponként, mint a tenger, melyből kinőni látszik, és bizony bizony már is kérdezi: mikor megy a sereg, mikor indul a hajóhad? aztán számítgat, mintha reá bízták volna a közügyet. Hiszen annyi közte a vezér, mint eső után a gomba, s mindegyik érteni akar a hadjárat mester-ségéhez; utoljára is fölibe kerekedik jóhiszeműségnek a halvélemény.

Leonardo.

Ez az egyik! a másik?

Martinelli.

Csudálom, hogy nem volt ember, ki az igazat meg merte volna mondani, s most is én álljak elő? Mire való az a házasság most!

Leonardo.

Ez a második. Mi az elsőt illeti: jobban teszi vala tanácsnok ur, ha piaczi nép közt indit handabandát, s nyegle szónokot állit föl minden erkélyre, s fenszóval hirdetteti hanyagságomat, mert úgy többet árthata katonai becsüiletemnek. Mi a másodikat illeti: nem a tanácsnok ur dolga.

Martinelli.

Ha piacon szónokolnék, tenyerén hordozna a népség. — De tudod-e, kit veszesz el?

Leonardo.

Szóljon hát Velence lelkismerete! szóljon!

Martinelli.

Látod, már tűzbe jössz. — Az a házasság aligha örökre is el nem maradhatott volna. Én nem szoptam ujjomból, a mit mondok, urát adom minden szónak. Aztán tudod te, kit veszesz el? mert azt szokták mondani: ki minő virágot szakít, olyat szagol. A ve-

lenczei hölgyek magok szokták keresni a kalandokat; ámbár lehet is, van is kivétel, de ha történetesen nem esnék e számba menyaszonyom, nem tudom mit gondolnék! Egyébiránt nem jobban tudná a gazda, mi történik házában, mint az idegen? Leonardo! Őrizkedj a kalandor hölgyektől! ha szemed botránkoztat, vágd ki, ha kezed roszul görbül, vágd el, s jobban leszen dolgod, mintha végkép elkárhoznál. De ha szomjad van: iszol-e mindjárt minden békanyálas pocsolyából, s ha ünnep van, leszakasztasz-e minden virágot, melyen hernyót láttál, ha éhes vagy, fölveszed-e az ebmarta kenyeret, a méregben főtt gyümölcsöt?

Leonardo.

Tovább!

Malfieri.

Oh legyen értelméd oly tiszta, mint a csillag, mely a hajnalt vezérli; akarated oly rideg mint az iránytű, mely mindig éjszakra mutat. Mert a hajadonság nem szüzeség; a fátyol nem szemérem. Ohajtánád-e, hogy társaságba vivén, erkölcsseikre büszke uri hölgyek keresztbe nézzék nődet, s ne fogadják köszöntését, eltorzítsák arczaikat magas illendőségül?

Leonardo.

Tovább!

Martinelli.

Házasodni? örökségért? És ha lehet házasodni, miért ne lehetne embert ölni, csak meg ne tudják? Aztán öröm az a pénz, az a vagyon, melynek őrzésének gondja lidércz képében látogatja meg álom idején lelkünket, hol örök patvarban él az igazán keresett rész a hamisan jöttel, és jaj! mikor a több rész hamis, mert a többség határoz. Vagy függetlenséget vásárolsz aranyon? Az eb hust venne, ha pénze volna, s az ember vesz, a mire foga fáj, a mire vágya viszi, s ez nem mindig erény. Aztán dalol-e a

madár oly szívesen elzárva teli vállucska előtt, mint zöld ágon, ha szabad? Diszlik-e üvegházban a bérczi cser? S te vágyaid czédrusát virágcserepbe ülteted a házassággal, s tövire, hogy annál jobban rügyez-zék, óriási férget: a gondot, a lélekfurdalást takarod egy marok kerti földdel, mennyi egy majoránnak is kevés. Akkor sirhatsz rá esőt, szived forrását, könyeidből, az ég vizei mellé; s észre sem veszed, hogy a vitézi borostyán, mely halantékaidat hüvitné, meghervad a homlok heve miatt, s a czédrus gyökei szivedbe plántálódnak át, s megérzed, hogy a hasonlati kép a tárgy maga, hogy a szín valóság, a gondolat — rád teljesült boldogtalanság.

Leonardo.

Mondj nevet; nevezd meg, kiről beszélsz. Mondj nevet!

Martinelli.

Mondjon legjobb barátod: Enrico, mondjon saját szived. Kérdezd meg őket. E név — Eliza

Leonardo.

E név halálad! (átszurja)

Martinelli.

Légy magadnak gyilkosa, gögös Leonardo!
(Malfieri előjő) Jer és láss!

Malfieri.

Lazsnakos volt egész életében, most pokróczban takarítjuk poklok fenekére.

Leonardo.

Becsteleníté mátkámat.

Malfieri.

Mért nincs nekem is egy mátkám, s ennek egy második élete!

(a függöny leszáll)

Negyedik Felvonás.

ELSŐ JELENET.

(Sanuti háza)

Eliza, (később) Sanuti.

Eliza.

Hála isten! hogy ők hazudnak. Szegény Leonardót mivel vádolják; én magam tudom, mily alaptalanul, mert az álarczos hölgy én valék. És tudom egyszersmind latolni az emberszólás nyomoru mesterségét. „Leonardo kalandor! Leonardo háza!“ Beszélhetek én előttem Leonardo ellen! Mi roppant mindent kellene hinnem, ha nem magam volnék a főszemély. Azért mégis jobban szeretném, ha soha nem történt volna, de a meglettet nemletté bajos visszateremteni. (Sanuti jő) És e levél! mintha nem is nyelv szólna, hanem a levegő; aláírás nélkül! Ilyen a rágalom bűnirata.

Sanuti.

Olvassz leányom!

Eliza. (a levelkét könyvébe zárja)

Igen, atyám! Szomorú történetet, hol, mint látszik, oltárnál bomlik fel a szeretők frigye.

Sanuti.

Ne öld magad ilyekkel. Látod-e, mily halvány levelek e lapok. Oldd fel kötéseket, s elviszi a szél,

mint az őszi fákét. A te időd s korod nem erre való, mert aggodalmat vet a lélekbe s a bus kedély szomorú akácjai lomboznak ki belőle. Könyveidet zárd el; azok nem mindig épületesek, s betűjök utoljára sem egyéb sirkő iratánál az olvasásba ölt órák felett. Iróinkban ugyis kevés a föld, gyér a szilárdság, sok az iszap, fölös a hóbort. Tedd el könyveidet. Ha kissé elvagy nélkülok, utóbb annál szivesebben fogsz találkozni velök; s emlékül beléjök zárt virágleveleid annál beszédesebbé válnak idő múlva. Aztán változván sorsod, azok igazságai is változnak. Mert nem könyv az élet, hanem megfordítva. Itéleted, izlésed mind eddig nem volt tiszta, mert sokat hittél; s meglásd, nevetni fogsz jeleneteken, melyek valaha szemedbe önték szivedet; ohajtom mindazáltal, ne feledd soha is a gyermekkori dalokat, s anyád imáit; ezek az élet vigasztalói. — A színészek játékaiban ha keressz is erkölcsöt, ne keresd azokat erkölcsért. Csak műveletlen ohajtaná játék után megölni a cselszöveget, hogy az értő ki se tapsolhassa. Azért válaszszz külön embert és művészt, s ne csalódjál azokkal, kik az életet szinpad gyanánt veszik, mert a mi jó itt, rossz ott; azaz beszélj úgy a mint érzesz, de többet elhallgass; ezt akarám mondani.

Eliza.

Jó atyám! mindig ez volt oktatásod.

Sanuti.

Engem a riáltói hírek érdekelnek hajóim fölöl, de sokáig nem maradok. Ha mint menyaszony, egyet mást hallanál, föl se vedd. Ne higgy főleg a némberek szavában. Nem volt még oly házassági viszony, melyet el ne akartak volna rontani. (el)

Eliza. (egyedül)

Igazad van! E levelet is afféle agy koholta.

MÁSODIK JELENET.

Rozália, Eliza, (később) Nettina.

Rozália.

Mondtam, édes Elizám, ne társalkodj azzal a szeles Nettinával. Olyakat beszél a világ, miket más nem vihetett ki a házbul.

Eliza. (mosolyog)

Igazán!?

Rozália.

És nem inkább sirsz? Bizony még utoljára te is ama könnyelműek számába tartozol, kik mihelyt fejkötő alá kerülnek, leveszik ajkaikról a szemérem arany zárját. Te engem soha nem szeretted igazán, s előmbe tevéd azt a csapodár színésznőt, kinek Martinelli husz éves ifjúként udvarolt vén létére. Menyaszony! és nem sir! Sirva férjhez menni, azután örülni!

Eliza.

Akkor tengerét sirom a boldogságnak szikla és örvény nélkül, teli gyöngyökkel.

Rozália.

Mondom, mondom! Épen mint a színészek. Ha kell, sirnak, ha kell, nevetnek.

Eliza.

Még jobban kell nevetnem, ha megmondom, hogy Nettina is itt lesz e pillanatban.

Rozália.

Ugy én megyek; nem akarok vele találkozni.

Eliza.

De azért te lészesz menyekzőmön az örömanya.
(Rozália el; Nettina be; egymást végig nézik)

Eliza. (Nettinához)

És te nyoszolyó leány lészesz, ugy-e?

Nettina.

Mily szent, mily alázatos, azonban minő szőrdő ez a Rozália. Olyakat beszél a világ, miket senki más nem vihete ki a házból, csak ő. Mondtam, hogy ne nyilatkozzál oly tartózkodás nélkül előtte.

Eliza.

Ne aggódjál miattam, Nettina. Nagyobb az, mi engem bánt. Leonardo gyakorta igen gondolkozó, hallgatag, mintha pert akarna osztani feje és szive között s nem tudná megállapítani az ítéletet; mert büszke a férfilelek, s elég akar lenni magának minden áron. Aztán az a szerencsétlen hadjárat! Annak is most kelle bekövetkezni; s ne gondoljak-e akaratlanul is a kora özvegység napjaira? De ha isten más sorsot ad, meglátod Nettina, minő aszony leszek én. Ám koszorúzza fejét borostyánnal a győzedelem, én mirtus leszek szive körül; ha rosz hírrel jő követ, én adom által, kitépve fulánkját; ha örömet halunk, én leszek magyarázója; ha beteg lesz, menyaszonyi fátyolommal fogom törölgetni homlokát, meg rövidítem az éjet, s egygyé teszem vele a nappalt; s ha boldog? ki fogjon akkor inkább örvendeni, mint én, s mindig és mindenben csak én?

Nettina.

Édes Elizám! Irigyeném sorsodat, de igen szeretlek.

Eliza.

Mondd inkább: gondolatomat; mert sorsom még pusztá jövendő. De ha karjaim kuszó indává lennének körülötte s lehuznák nagyra törő magasságát; ha menyaszonyi fátyolom köddé sűrűdnék sólyomszemei előtt; ha ölelésem akadálylá merevülne tagjain: akkor Nettina...

Nettina.

Én hü barátnéd maradnék akkor is; te az el-

vesztett, én az el nem ért boldogságot siratnók egymás mellett.

Eliza.

Rozália szavain nevettem, tiéiden könyvek tolják pilláimat.

Nettina.

Fogadj el tőlem egy eszmét, melyet én soha ki nem vihetek. Tudod, én színésznő vagyok, és a világ eldítéletes; de volt idő, mikor az én gondolatim hasonlóul szövődtek, most már elfoszlottak. Én föltevém magamban: ha menyaszony leszek, esküvő előtt egy két szóban, a sziv ünnepi hangján fogok bucsut venni lánybarátnéimtól. Mondj mindnyájunknak valamit te is; az ily alkalommal ejtett szó nem esik ki emlékezetből, mert ez a legnagyobb ünnep a sziv életében.

Eliza.

Édes Nettinám! te hozzád nekem a legbecsesb menyaszonyi ajándékot. Ti körültem fogtok állni. Ott lesz Julia, aztán Zenobia, Lelia, Olivia, te; én mind-egyitekhez elmegyek, és ugy fogok tenni, mint mondad. Oh ez a legszebb ajándék!

Nettina.

Örülök, hogy tetszik neked e gondolat! (el)

Eliza (egyedül)

„Te az elveszett, én az el nem ért boldogságot!“ Szegény Nettina!

HARMADIK JELENET.

Leonardo, Eliza.

Leonardo (magában)

Kikérdezem Elizát mindenről, a mi éget; szemébe fogok nézni, aztán lelkébe, s hallgatni szava hangulatát. — (Hozzá) Eliza! nem látsz-e rajtam némi változást?

Eliza.

Mi érte volna Leonardót?

Leonardo.

Atyád...

Eliza.

Mondd inkább: atyánk...

Leonardo.

Igen! Atyánk rossz kedvvel jött meg a Rialtórul, alkalmasint nem kapott hírt hajói felől. Hanem szólj, tudsz-e oly őszinte lenni, hogy nekem mindenre felelj, a mit kérdek.

Eliza.

Ugy, mintha isten ítélőszéke előtt állanék. De ha valamit mondanék őszinteségemben, mit nem vártál: igazíts, nézz el, vagy rosزالj, hogy semmi el ne maradjon.

Leonardo (magában)

Mielőtt vádolnám, védi magát. Ez igen gyanus! (magához ülteti) Hadd nézzek szemeidbe. (félre) Nem bírom kiállani angyaltekintetét. — (hozzá) Hajtsd ide fejedet. Csevegjünk a világról.

Eliza.

Azaz magunkról; mi vagyunk most egymásnak a világ.

Leonardo.

Melybe nincs belé szólása egy harmadiknak.

Eliza.

Annak ismét más világa van, kell, hogy legyen.

Leonardo (magában)

Mint győzi szóval!

Eliza.

Ölelj át, Leonardo! — Igy.

Leonardo.

Szereted te az ölelést?

Eliza.

Igen! mert érzem, hogy közel vagy hozzám.

Leonardo (magában)

Ez a leány tud a világhoz. (hozzá) Mondjad csak: volt-e benned előleges vonzalom irántam, magadét találtad-e föl bennem?

Eliza.

Szóljanak egykor tettem; én magyarázni nem tudok.

Leonardo (magában)

Nem mer egyenesen felelni. — Nyugodt vagy-e jövőd iránt?

Eliza.

Igen! mint gyermek a bölcsőben, ha reng is; mint a hattyu a tó vizén, ha hullámszik is.

Leonardo.

Isméred te Enricót, közelebből?

Eliza.

Olyat kérdesz, mit magad is tudsz.

Leonardo.

Nem is azt akartam kérdeni; rá ment a nyelvem. Te ugy-e, közel viszonyban állottál vele?

Eliza.

Igen, Leonardo! ő nem egyszer akarta, hogy váltsunk jegyet.

Leonardo.

És min mult el mégis?

Eliza.

Én ugy hiszem: isten rendelésén; mi nem voltunk egymásnak szánva.

Leonardo.

Tön vallomásokat?

Eliza.

Oh igen! Mondotta elégszer, hogy igen boldog, ha engem lát, hogy nem tudna nélkülem élni; s több ilyeneket.

Leonardo.

És járt is gyakran ide?

Eliza.

Gyakran; mindennapos volt házuknál, de atyám nem igen szerette. Azonban tudott mindig érdekest mondani másrul, magáru, a világrul. Beszélt az egyetemi évekről, mint csap iskolás szelet az ifju, mint nézi magát tükörben untalan, mikor szakála ütökzik, mint hiszi, hogy az utcán minden arcz felé fordul. Emlegette, mily szoros barátság volt köztek már akkor és később; házukhoz is az hozta, hogy leveled, melyet egyszer másszor irtál hozzá, atyámanak megmutassa. Elragadtatás volt minden szava rólad, s védte minden lépésed, örüle jó hírednek: hírdeté mint szeretnek és félnek katonáid. — Igaz-e, hogy te magad konyhájáru adál a szegény sebesültnek, vagy megkóstoltad ételöket, ha jók-e?

Leonardo.

Az legkevesebb!

Eliza.

Ezt is Enrico beszélte.

Leonardo (felugorva, magában)

Minő barátságot dultam én szét!

Eliza.

Mi lelt, Leonardo? Mondtam-e helytelent?

Leonardo.

Katonáru szóltál, s eszembe jutott valami. (magában) Kikérdezzek-e mindent? Őszintesége megöl.

Próbáljuk! (hozzá) Nem fájnak vissza Enricóra emlékezéseid?

Eliza.

Nem; de azért jól esik tudni, hogy sok szivélylyel volt hozzám.

Leonardo (magában)

Nem merek tovább menni; mert kigyóra lépnék azonnal, kigyóra, mely jéghidegen fonódnék tagjaim köré... De, mindegy! (hozzá) Nem tettél-e érte olyat, miért magadat vádolhatnád? Tudod, Velenczének nincsenek hüvös fasorai, sétányai, hol szem szembe nézne gyanutlanul; aztán tréfából vagy szeszélyből nem voltál találkozózn vele, például barátjánál, vagy rokonod- s rokonánál?

Eliza. (szemeslütve)

Voltam, de magam nincs miért vádolhatnám.

Leonardo (magában)

E hang remegett! — Emlékeznél-e, hol?

Eliza.

Elmentem s visszajöttem, mint kinek bekötik a szemét.

Leonardo. (magában)

Ez még inkább! — (elibe térdel) Angyali Eliza, őszinteség galambja, mondd, nem veszed-e rossz néven, hogy ilyenképen tolakodtam lelkedig? Ennyit akartam tudni, s megvan.

Eliza.

Kérdezz még; felelek mindenre.

Leonardo.

Én nyugodt vagyok; ki van irtva lelkemből a tövis; nyugodt vagyok. A nyugodtság fehér lilioma nőtt helyette szivemben.

Eliza.

Leonardo! hadd kérjek én is egyet. Vigy magaddal engem Levantéba. Ne hidd, hogy én gyöngö volnék; kiállom én a tenger hánykodását, oly könnyen mint az a toll, mely a hős süvegén fog lengeni, s nem gondol vele: hab mozgatja-e vagy szél, csak szilárdul álljon a férfi, kinek fejét ékesíti. Nem fogok én félni, s nem bajt okozni senkinek, hogy ápolgasson, sőt inkább az én kezem lágy mint az érett gyümölcs; tépést fejtek naponként, balzsamos irral rakom meg szekrényemet, s bekötöm a sebesültet, csak ne hagyj engem Velenczében.

Leonardo.

S atyádra nem is gondolsz?

Eliza.

Atyámra? Az más, egészen más indulat.

Leonardo.

Majd később beszélünk róla, majd később. (Eliza el) Nem igaz! nem vagyok megnyugodva! Eliza tiszta mint a nap, mely fekete vizekbe is arany sugárt lövel. De én, de én! Megroncsolva öntudatban, mint a repedezett tükör, mely egy tárgy helyett annyit viszképez, a mennyi darabra tört! Megalázva egy könnyelmű lépésben, magam előtt! — Ki volt eléggé ment a nyelvek fulánkjátul?, s midőn igazmondás ten fedjed töri be, s rágalom a másokét: ki volna oly nemes, hogy ne magát kimélje inkább? Levegőben tenyészik-e minden mirigy, még az erkölcsi is? Ok nélkül vádoljuk a föld kigőzölgéseit; mert több áldozat esik nyelvek, mint a természet mostoháskodása által. Látom: veszett nevem indult, s mielőtt vihar kelne, elvisz a fuvó szél; aztán fiaiban vége Velenczének. Annyi megbánás, töredelem kibékíté lelke-met, ki a mennydörgő haragos istent, de a velencei törvényt ki nem békitheté. Most rajtam áll meg-

menteni Eliza becsületét, s aztán meghalni becsülettel. Menjünk, menjünk esküvőre. Légy vig, Leonardo, hiszen menyaszonyod szép, s te vőlegény vagy!... (több tengerész tiszt jó) Készen vannak-e a gályák?

Tiszt.

Igen is, vezér! de a legénység nyugtalankodik; egymást érik a szökések.

Leonardo.

Kedvező-e a szél? milyen volt a tegnapi nap-szállat?

Tiszt.

A szél kedvező; a nap tisztába szállott.

Leonardo.

A katonai bűnnek nincs mértéke, csak büntetése. Tűt lop, embert öl, mindegy; ez nagy, amabból nagy következik. A ki barátja, kenyeres pajtása ellen vét, meghal; a ki elhagyja zászlóját, meghal.

Tiszt. (magában)

Míntha kicserélték volna!

Leonardo.

A katona minden nap puska végén áll; hiszek-egye a halál. A félénk előbb hal meg, mint elesik, s ki gyakran gondolkodik a halálról, hamar megveti azt. Ki látott engem háttal az ellenséghez? voltam én kislelkű, szemben az enyészet marczona képével? Én előbb adtam példát mint követtem, és soha nem nyújtam kardomat másnak, hanem inkább elvettem tőle, ha enyém eltört, s megboszultam mindkettőnket. — Tartsanak önök rendet még ma; holnap minden jól lesz. Álljon helyén mindenki.

Tiszt.

A mint mondád vezér! (magában) Anyja sem ismerne rá, ugy megváltozott. (el)

NEGYEDIK JELENET.

Malfieri, Leonardo.

Malfieri.

Oh Leonardo! ha látnád Enricót! Nincs azon emberi kép annyira oda van, s ha nem szégyenlő vala előttem, tán sirva fakad, úgy panaszkodott, a miért hajthatlan vagy iránta. Halványabb ő, mint e levél, melyet neked ir. (átadja a levelet)

Leonardo. (olvass)

„Vigy magaddal engem Levantéba; végy test-
öredül, hogy mint vért földözsem oldaladat, jelét ad-
ván élve halva igaz barátságomnak.“ (magában) Mi ez?
Előre összebeszéltek, hogy mindkettő velem akar
jöni? Oh mézes szavai az árulásnak, egymásba fo-
nódott utjai az álszinüségnek!

Malfieri.

Egyet mondok, Leonardo. Vigyázz magadra;
ellenségeid nem szűnnek törni ellened, noha csak
gyanuból, s tudod, ez igen széles, ruganyos ter-
mészetü.

Leonardo.

Még halva is üldöz engem Martinelli? — Menj
kérek, s terjeszd a hirt, hogy fölötte jó kedvü va-
gyok, s reményim a legragyogóbbak az ujonnan vett
tudósítás szerint; mondjad, soha sem voltam ily tevé-
keny. Siess, részegítsd meg e jó hír borával a hall-
gatózó füleket, s mámorozd a közlelkületet.

Malfieri.

Mit mondjak Enricónak?

Leonardo.

Hogy vettem levelét, olvastam. Menj, siess!
(Malfieri el) Egygyel több okom van hozzád folyamodni,
oh halál, utolsó menedéke az életnek! — Becsület, te

hatalmas szultán, te küldöd nekem e mentő szálát. (zsineget vesz elő) Elég hoszu, s két rébbe hajtvá elég erős, megbírná a nagy harangot is. — Nem jár ott senki? Hallga! Nem! (el; nem sokára Malfieri visszajő)

Malfieri.

Még egyet, Leonardo! — Hol van? merre tűnt el oly hirtelen? (ki, utána kívül) Leonardo! Leonardo! (visszajőnek mindketten) Jere bátran, nincs itt senki, ha mondom.

Leonardo.

Ugy-e, vétek az öngyilkolás? — Pedig el voltam szánva, s örültem, hogy magam valék. — Ne szólj senkinek. Én jó kedvű leszek; csakhogy eltűnjék rólam a kétségbesés hamvas színe. —

Malfieri.

Aztán egy Martinelli miatt! Nem volt ő üdvözítő, hogy Judást fogj miatta! Rázd le magadról ezt a halálszagot, jere velem kissé szabadba, hol meglátván katonáid, levegőbe fogják hányni süvegeiket az örömtől. Vagy menjünk Elizához, vagy ki, emberekhez.

Leonardo.

Ne Elizához! ne! Igen szégyenlem magam e ötte. — Hozass nekem egy pohár égettborot, vagy rumot a legerősebbikből, mely visszatorzítsa arczom az élethez. (el mindketten)

ÖTÖDIK JELENET.

(Ugyanott, terem. Vendégek, az esküvő előtt gyűlnek)

Doge, Vicenza, Enrico, Sanuti, Leonardo,
Malfieri, Eliza, s at.

Sanuti.

Üdvözlöm fenségedet, s vendégeimet, mind egyetemben. — Megkértem a tisztelendő apát urat, hogy ne csináljon sok szertartást.

Doge.

A Szent-János egyházban lesz az összekelés?

Sanuti.

Őseim szokása szerint; ott esküdtem magam is, ott nyugosznak családom tagjai.

Doge.

Szép egy párt viszünk oltár elé.

Vicenza.

Legalább leányában telik kedve az atyának. Méltóbb vőt alig gondolhatni. — Kár, hogy kissé éles; de még fiatal, és katonák nem igen szokták meg a tanácskozás költsönködéseit.

Sanuti.

Tanácsnok urnál jó szivre mutat, hogy mentset is lel számára. — Sajnálom egyéb iránt, hogy hajóim el nem érkeztek, se hírt nem hallok; akkor együtt volna lelki, testi gazdagságom. (Leonardo, Eliza fölkészülve, lánybarátnék jönnek)

Doge.

Ah! kedves pár!

Leonardo, Eliza.

Fenséges herczeg!

Vicenza. (Sanutihoz oldalt)

Kár hogy magasabb születésűeknél a régi lakodalmi szokások elmaradtak; nekem tetszenek azok; például: mikor sőt kóstoltattak a menyaszonynyal, hogy beszéde okos legyen; mézet, hogy édes, kellemes, s a t.

Sanuti.

Minden időnek kerekedik szokása; legjobb a maival tartani.

Eliza. (leánybarátnéihoz)

Neked azt kívánom, Julia, adjon az ég hasonló örömet. Ne csak azért szeress, mert rokonod vagyok; hanem engedj szabad folyást érzésben gazdag szenvednek.

Vicenza. (oldalt)

Ecco! Ez új szokás; még nem is láttam.

Eliza. (folytatja)

Rozália, kegyes néne, és barátnéja, fátyolos menyaszonya keresztyéni szeretetnek! Tőled sok jót tanultam; vajha azt mondhatná én rólam valaki, oly szívesen venné tőlem eme lelki kincset, mint én tőled, az üdvesség váltságára.

Vicenza. (Dögehoz)

Fenséges herczeg! Ez új szokás, nekem tetszik.

Eliza. (folytatja)

Nettina! te adád nekem a legszebb menyaszonyi ajándékot, melyet én soha nem tudnék viszonzni. Te a bujdosó művészetet képviseled az előítéletek ellen.

Vicenza. (félre)

Lelkemre, szép!

Eliza. (folytatja)

Neked, Zenobia, gyűrűmet mutatom meg, mely a szeretet első lánczszeme; soha nem fog lemenni ujjomról, ezt úgy hiszem, te is helyesled. — Olivia! vidám lelkedből olvasom, hogy te rozmarin helyett fehér rózsát fogsz tüzni hajad ékeül, s engem szeretni ezután is. — Lelia, neked szomorú ujságot mondanék: társaid száma fogy, ha nem tudnád, hogy én barátnéd leszek ezentúl is, és legjobb társ a barátné.

Enrico. (félre)

Ha a tükör nem hazudna, vajh ki volna szebb ő nála.

S a n u t i.

Ha úgy tetszik, mehetünk. (indulnak ; Malfierihez) Te nem jösz ?

M a l f i e r i.

Én gazda leszek a háznál. — (el mind) Nem kívánom látni, félek ott lenni az ünnepélyen. Akasztani vinnének inkább, mint esküvőre, oly kedélyvel. De talán mégis! Nem, nem megyek! (szaj kün) Micsoda az? (ajtót nyit, melyen két tolakodó esik be) Ti min vesztetek össze?

E l s ő.

Én jöttem hamarabb az ajtóhoz, s el akart tolni az első helyről.

M á s i k. (a verselő)

Hát minek nyujtogattad rám nyelvedet, mintha én tányérnyaló volnék; én verset írtam.

M a l f i e r i.

Le a csarnokból! le a lépcsőkről! Mit rontjátok itt a levegőt! Mintha Adriának minden hala ide döglött volna. Verselő, jere be. Ide azt a verset!

V e r s e l ő.

Felolvassam ?

M a l f i e r i. (olvas)

Zengem a hőst, kinek

Villámló szeminek

Csak egy intésére —

Hül a pogány vére.

Ő a velencei sereg fővezére.

V e r s e l ő.

Kérem e két szót: hőst és velencei, kissé jobban megnyomni. (Malfieri úgy olvassa) Most helyes!

M a l f i e r i. (tovább olvas)

Örül beszédimen,

A mosolygó Hymen,

S karjába vezeti

Azt, ki őt szereti,

És holta napjaig soha meg nem veti.

Oh szív! oh ölelés,
Meleg hideglelés!
Mosolygó gyötrelmem,
Gyötrelmes kényelem,

Mondom, a mit mondok, mert ez a szerelem!

Verselő! jóvá tetted minapi hibádat; itt van neked három arany, és az ajtó előtt tied az első hely. Nyujtsd át, mikor visszajő, Leonardónak. (el mindketű; Battista, Antonio jő)

Battista.

Az mindegy, Antonio, ha te vagy is itt az első inas; de előbb való az ur, mint az aszony, én pedig az ur inasa vagyok; én csókolom meg először az uj aszony kezét.

Antonio.

De, Battista, ha szépen kérlek, te vendég vagy.

Battista.

Ha vendég vagyok, enyém az elsőség. (félre) Elmegyek az egyház ajtajába, ott fogok reá várni, mégis én leszek az első. — Antonio, isten áldjon!

Malfieri. (jő)

Rendben van-e a terem!

Antonio.

Oly rendben, mintha katulyából vették volna ki.

Malfieri.

A zenészek idején foglaljanak helyet a karzaton; a lépcsőkön nem kell engedni azt a sok éhes csöcseléket.

Antonio.

Értem. (el)

Malfieri.

Nem lelem nyugtomat! Már inkább elmentem volna. (Rozália jő) Vége az ünnepélynek? Ilyen hamar?

Rozália.

Oh szégyen, oh gyalázat! Ilyen még nem történt Velenczében! — Adjon halát istennek, hogy ott nem volt.

Malfieri.

Mindenható isten! Sejtelmeim igazak voltak!

Rozália.

A mint Eliza, elfogadandó az egyház áldását, félre huzá arczáru a fátyolt, keserves sohajtás remeggett végig a hideg falak közt. Enrico nyugtalankodék, s lehajtván kezeibe fejét, fuldokolni kezdett. Az egész közönség szeme oda fordult, és ő felszakítván mellén ruháit, örült fájdalommal szökött fel, melyen az egész gyülekezet elborzadott.

Malfieri.

Leonardo?

Rozália.

Szoborra lett reszkető izmokkal; s midőn a pap mondaná előtte az eskü igéit, hogy utána mondja: hallgatott. Ekkor tört ki Enrico; és Leonardo felkiálta: nem lehet! nem lehet! Eliza elájult, Leonardo kétségbeesve hagyá el a szent helyet.

HATODIK JELENET.

Előbbiek, Eliza, (vezettetik) Sanuti, Vicenza Nettina.

Vicenza.

Minek oly nagy zajt ütni! Orvos kell ide nem pap. Véletlen baj, rendkívüli eset; nem első, nem utolsó, hiszen nem halt meg.

Sanuti.

Meghalt! meghalt! Nekem nincs többé leányom.

V i z e n z a.

Nettina kisaszony, Rozália kegyes néne, oldják fel ruháit, s fektessék le az istenadtát. Mit sirnak körülötte, mikor egy pohár hideg víz többet ér könyeik forró tengerénél.

Eliza. (ujjait feltartja)

„Én, Sanuti Eliza, esküszöm az egy élő istenre.“

V i c e n z a.

Látják, hogy eszén kívül beszél, s most is oda képzeli magát, hová bár soha ne ment volna!

Eliza. (mágán kívül)

„Ez a gyűrű soha sem fog lemenni ujjomról.“

V i c e n z a.

Hogy az ördögbe is ne!

Eliza.

„Ez az én menyaszonyi ruhám; de el ne szakítsátok.“ (Nettina, Rozália elviszik)

Malfieri.

Mi ez, tanácsnok ur? adjon kulcsot e titokhoz.

V i c e n z a.

Fejemmel álltam volna jól, hogy Eliza angyalt szégyenit erkölcsével, s imé megszégyenité — öreg apját.

Sanuti.

Minek vigasztaltam, minek deritgetém, midőn árván maradt! inkább hasadt volna meg szive, láttam volna teritőjén még ártatlan gyermekkorában. Mért nem vettem nőt másodszor is, e leánynak mostoha anyul, szivnélkülit, kegyetlent, tigris indulattal; ki a jó szót, a befaló harapást, a csendes álmod is sajnálta volna tőle! Mostoha anyul, kinek szeme örökké mondta volna: vigyázz magadra, leány, mert én atyád szivét elfordítám tőled, s anyád földben, nincs

ki védjen az ég alatt. Mondta volna: vigyázz magadra, mert ünnep előttem az alkalom, hol csuffá tehetlek, hol azt hirdethetem, minő éktelen vagy, minő buta, és formátlan. Mondta volna: előttem hiába fogsz panaszkodni, ha szavadat nem fogadja cseléd, mert soha nem lesz igazad. Mostohát! ki édes anyjához mondott könyörgéseit kigunyolta volna; ki elmélkedő magába szállását, zárt kamrába rejtezködését, roszaságnak, dologkerülésnek csufolta volna; ki hájánál fogva tépte, hurczolta volna el édes anyja képe elől, s lábbal rugta volna, mint alkalmatlan szemetet utjában, fenyegetvén örökké elcsapással, elkergetéssel. Mindezekről akarám óni, mert tudom az árvák sorsát, és vétkezett bennem a jóságos sziv; mind késő visszabánni jóságomat! Hadd csókolj volna kezét neveletlen szolgálóbul lett mostohának, ki mennél koldusabb sorsból emeltetik föl, annál kevélyebb s fényüzőbb ily puha kezű kisaszonyok felett. (ágyulövés) Mi az? hajó érkezett a kikötőbe? Szerencsés gép! Én a nyugalom kikötőjét többé el nem érem.

Malfieri.

Érkezett is, indul is, gondolom, a hajóhad Leonardóval.

Sanuti.

Soha ne lásson szárazat! (előszobában zaj) Micsoda lárma az?

Matrócz. (kүн)

Nekem be kell menni az urhoz, az én nagyságos uramhoz. (bejő)

Malfieri.

Egy matrócz érkezett, alkalmasint hajóidról.

Sanuti.

Elsülyedt, törést szenvedett valamelyik?

Matrócz.

Oh uram! a szerencsétlenség soha sem jár egyedül. Hajóid egyike törést szenvedett a Scylla és Charibdisen, Messina és Reggio között; másik elsüllyedt a calais-i szoroson, közel Doverhez.

Sanuti.

Kinek is hoztak volna menyaszonyi ajándékot! A természet, mint fukar tőzsér, megmásolta szándékát, s viharban adta értésemre, hogy az erkölcsi rend felbomlásaért egy egy boszuló tünemény vesz légtételt.

Vicenza. (Malfierihez)

Hagyjuk az öreget magára; s ne ereszszünk hozzá senkit; most mindent saját önsége színeibe kever. (matróczhoz) Elmehetsz. (matrócz el) — De ha itt akarunk virasztani egész éjjel, meg is éhezünk, Malfieri, s éhesre a betegség is jobban ragad.

Malfieri.

Uram! ha társaságunk nincs terhedre, mi veled töltjük az éjjelt.

Sanuti.

Nem, azt nem, Malfieri! Elég ha én nem alhatom. Isten veletek! (Vicenza, Malfieri el) — Mikor senki nem jár, akkor! Ő megholt a becsületnek, minek már neki a napfény? Hogy felvilágítsa erkölcsi szeplőjét? Megölni remegek, nem visz rá a lélek; mert mégis csak gyermekek. Tehát éljen, de higye a világ, hogy meghalt. (el)

HETEDIK JELENET.

Nettina, Rozália. (kijönnek)

Nettina.

Hagyjuk az ajtót nyitva, ha tán ébredne; addig beszéljünk.

Rozália.

Látja kisaszony! én ezt előre megmondhattam volna.

Nettina.

Épen a számból vette ki, kegyes néne.

Rozália.

Mert senki se ismerte úgy mint én.

Nettina.

Hát én! Hiszen mióta ismerem!

Rozália.

Én gyermeksége óta.

Nettina.

Mindig tudtam, hogy jobban szereti Enricót, s hogy nem lesz jó vége Leonardóval.

Rozália.

Azt én még jobban tudtam, mert meg is irtam Martinellinek; ki ha élne, meg tudná mondani.

Nettina.

Én is megirtam! Szegény Martinelli! Nekem sok szépet monda. (félre) Lám, lám! ki hitte volna, hogy Rozália ennyire vigye a ravaszságot.

Rozália, (félre)

Lám, lám! Ez a Nettina is megcsalta Elizát.

Nettina.

Tudja-e, miért hittam ki a beteg mellől?

Rozália.

Miért?

Nettina.

A mint Eliza ébredett, el elkezdte ábrándozni, kegyes nénét szorosán ölelgette, talán Leonardónak gondolta; s majd kiüttött rajtam a nevetés.

Rozália.

Ugyan ne vétkezzék!

Nettina. (Rozália kezét megfogja, Elizát utánozva)
 „Mondjad te is, Leonardo! esküszöm az élő
 istenre.“ —

Rozália.

Menjen, maga, színésznő! mindent utánoz, mint
 a majom. (Sanuti jő) Már sokkal jobban van, alszik.

Sanuti.

Akkor elhagyhatják; menjenek haza, kegyes
 néne, s Nettina. Ne fáraszszák magokat e semmire-
 kellőért, még rájuk is elragad az erkölcsi rosz. (azok
 el) — Mikor valaki meghal a Sanuti családbul, Szent-
 János kápolnája fogadja be tetemeit. Eliza is meghalt
 a becsületnek. (beszól Elizához) Alszol? — Be tudja
 hunyni szemeit? mint az elfásult gonosztevő, kiben
 hangja sincs már a lelkesmeretnek! (Eliza pongyolán elő-
 vánszorog)

Eliza.

Parancsolj, atyám!

Sanuti.

Velem fogsz jőni!

Eliza.

Hová viszesz engemet?

Sanuti.

Öltözz fel az éj levegője ellen, mintha föld alá
 mennél, hol mindig hűsebb a mérsék. Én meg biztam
 benned, midőn sétálni kimentél, nem kérdeztem sem-
 mit: hová mégy, noha kalandra gondoltál; miért tuda-
 kozol engemet, hová viszlek?

Eliza.

Oh bár megkérdeztél volna, hogy elpirulván
 orczámmal, gyanu ébredt volna benned járatom iránt.

Sanuti.

Utoljára még én leszek oka mindennek! Vedd
 magadhoz imakönyvedet, térj istenhez; bocsáss meg
 ellenségeidnek; egy kezében vihetsz, a mi tetszik.

Eliza.

Anyám arczképét, atyám!

Sanuti.

Én napfényt nem adhatok vele.

Eliza.

El akarsz engem temetni, hogy napfénytelen üregről beszélsz? Aljasits házad szolgálójává; örömet átöltözöm az inség rongyába, megalázódás köntösébe; dolgot teszek két kézre, mint az utolsó napszámos, csak ne tégy engem élő halottá.

Sanuti.

Fedelem, kebelem nem kigyónak való. Az eb, ha megvész, a hála természeti ösztönét nem vetkőzhetvén le, elhagyja a házat, hogy jóltevőjét meg ne marczangolja, s te?

Eliza.

Kergess el házadból; vedd el rólam a keresztviz szentségét; én megtagadom, hogy leányod vagyok, születésemet; s elvegyülök a piacz napszámosai közé, fogok ácsorogni napi munkáért, vagy el fogok bujdosni Velenczéből, hol senki nem ismer, nem tud rólam, csak ne vigy engem élve temetőbe.

Sanuti.

Mernél szemébe nézni valakinek? Mert nem éget ugy az afrikai nap, mint az a szégyen, mely homlokodra süttetett.

Eliza (anya képehez)

Oh anyám! anyám! — E tiszta emlékezetre kérlek, hocsáss meg, és hagyj engem az élet levégőjén.

Sanuti.

Hordtad volna szivedben! most késő hozzá esengened.

Eliza.

Vess inkább a tengerbe, annak is feneketlen mélységére. Én ártatlan vagyok.

Sanuti.

Jó! maradj! Holnap fényes nappal, a világ szeme láttára foglak végig hurczoltatni a város legnépeseb utczáin, s így veszek elégtételt megbántott atyai jó szivemért, hogy lássák, mint tudom megtagadni s eltépni a természet viszonyait a sértett becsület boszujára.

Eliza.

Én szófogadó akarok lenni; megyek, megyek!

Sanuti.

Utoljára hagyod el e küszöböt. (el mindketten)

Ötödik Felvonás.

ELSŐ JELENET.

(Szent-János egyház tere)

Vicenza, Malfieri, Calimola.

Vicenza. (Calimolához)

Igaz, hogy te volnál mind ennek az oka!

Calimola.

Én! Hát lehetek én ok? Én csak eszköz lehetek, mert én nem vállalnék magamra felelőséget arról se, hogy feleségem csak engem szeret.

Vicenza.

Volt is élcz akármennyi! Másnap mindjárt halottam: volna menyaszony, de nincs vőlegény; hol a

lakodalom? — Pedig mondhatom, gyönyörtien volt elkészítve az asztal. — Ki hitte volna Elizáru, hogy esküvés előtt elhoppozza! De az igaz, Velenczében mindig kell lenni botránynak. — Mégis, ha érdekházasság lett volna, jobb hogy elmaradt. Leonardo ugy hiszem, értesült a gályák elsülyedéséről, s cserben hagyta Elizát.

Malfieri. (nyersen)

Az már nem!

Vicenza.

Követlek! Nem hittem, hogy ellenedre szólok, de én csak a világ véleményét mondám; nekem nincs véleményem....

Malfieri. (gunyosan)

Csak indítványom; ugy-e? — Különben hajtják egy darabig a szót, mint Corcettiről, ki lopta feleségét.

Calimola.

Később nem bánandá, ha visszalopták volna is tőle.

Malfieri.

Minő hire volt, mint Etele járásának, Saltieli Manfréd esetének, ki éjnek éjszakáján, deszkát tevén ablakából által, jára be a francia követ leányához?...

Calimola.

Mint a macska, nemde?

Malfieri.

Mégis elfelejtették. De Leonardo csak hagyján, hanem Eliza! Egy szerencsés hadjárat feledteti a botrányn; aztán ily esetekben mindig a leány huz rövidbet: ő a hibás. Hol van most az a szegény Eliza?

Vicenza.

Megette az apja. Barátom, rettenetes ember az a Sanuti; minden gyermekét felfalja, mint Saturnus, kinek egyenes unokája. Egy gyermekét em tudják,

hol halt meg; nincs arról nyom semmi halottas könyvben, s pedig mind azért, hogy emléket ne kelljen állítani sirjokra, s fizetni a kőfaragót, mert fölötte fősvény az én öreg barátom.

Malfieri.

Fősvény? Én nem tapasztaltam.

Vicenza.

Hiszen vacsorára sem marasztott.

Malfieri.

Puff! Azonban hitem szerint nem lehet messzi Eliza; alig ment ő ki Velenczébül.

Calimola.

A napokban egy női holttestet huztak ki a nagy csatornából, s mint hallám, az öreg Sanuti fölkérte orvosát, hogy értesitse, nem Eliza volt-e.

Vicenza.

Tudjátok-e, hogy Leonardo ellen parancs ment a hajóhadhoz, melyben felmondatik az engedelmesség iránta, ha nem hódol a tanács végzésének, mikor utolsó katona is agyon szurhatja.

Malfieri.

Az régi dolog! De én a többit is tudom.

Vicenza, Calimola. (egyszerre)

Felakasztották, letették?

Malfieri.

Felakasztatott ő egy tisztet, ki legelső mert szóra vetemedni ellene. A követet pedig visszaküldte oly fenyegetéssel, minőt a földnek is nehéz volna hallgatni; mondják, azt írta, hogy összelöveti Velenczét s a doge alól kiesett egy párna, mikor elolvasta. Ilyen ember ám Leonardo! A mint kezébe vette a sereget, őf fegyelmet hozott be, hogy megkövesült a

hallgatás a legénység között. Hadviselése kegyetlen; foglyot nem tűr, csak halottat.

Vicenza.

Talán igen erős italokkal él.

Malfieri.

Egyébiránt fogyatkozás nincs semmiben! A közember imádja, a tiszt rettegi, kiket soronként lövet agyon, mert már két összeesküvés jött világra közülök. (el Vicenza, Malfieri)

Calimola.

Nekem ugyan nem igen örvendetes kilátás. —

MÁSODIK JELENET.

Calimola, Sanuti.

Sanuti.

Hát hogy leszünk már? Mégy?

Calimola.

Épen most hallom, hogy az a fővezér emberhussal él; én pedig gyermekek apja vagyok; s ha engem meglát, azonnal felkötöt.

Sanuti.

Tán örökké akarsz élni?

Calimola.

Nem tőlem függ meddig; én is az isten markában vagyok.

Sanuti.

Élj bár száz esztendeig, és vesd föl, mennyit keressz és hagyhatsz gyermekeidnek ez idő alatt, sőt számítsd oda, mit lelhatsz, csalhatsz, lophatsz, álmokban vagy ébren vagy ajándékkal kaphatsz: mind kifüzetem, csak Leonardon meg legyek boszulva.

Calimola.

De uram, hát ha engem valaki elfog, megöl,

mielőtt próbát tettem volna ellene, vagy tengerbe veszek addig, akkor mi fog történni?

Sanuti.

Akkor többé fel nem köttethet Leonardo. Én szavamot állom.

Calimola.

Itt a kezem! Ide a szerződést!

Sanuti.

Ebből fiad fia is ur lehet. Még egyet. Bátran hirdetheted a seregben, hogy Martinelli meggyilkolása is körülbelül reá fog sülni. (el mindketten)

HARMADIK JELENET.

Enrico, Malfieri, (később) harangozó, s polgárok.

Enrico.

Csuda dolgot fogok elbeszélni, ha megesküszöl, hogy senkinek se szólasz.

Malfieri.

Szikla leszek viszhang nélkül.

Enrico.

Egy hónapja, nem voltam ki szobából; az a szerencsétlen esküvő majd örültté tön, mint tudod. Végre a minap egy társaságba vettem s itt a Szent-János egyházban valék megnézni örülésem helyét, s a művészeti ritkaságokat. Én ezeket már ismerém, s elkomolyodván, leültem a sekrestyébe, hol a pap öltözik s elszunyadtam. A társaság gondolván, hogy kimentem, ott hagyta. Sokáig kelle aludnom, mert mikor fölbredtem, alig szürkültek már az utcai lámpák az ablakok üvegein, s egészen át valék hülve. Írtózat és borzadás foga el, s tapogatni kezdém tagjaimat, ha ébren vagyok-e vagy álmodom. A Sanuti család sirboltja fölött némán álltak a fehér szobrok,

s kísérteti merevségben néztek rám kívájt szemeikkel. Kő és árnyék egygyé fagyva! gondolám, de azért remegtem. Idő múlva zörgést hallék; az ajtóban kulcs fordult s én mint a szélhűdött, tántorgó léptekkel visszarejtezém a sekrestyébe. Szent isten! oltár-vagy halottrabló, mi lehet ez? Nálam semmi fegyver! Elvárom, mit fog tenni; s erősen nyomtam szívemet, hogy ki ne hallják dobogása.

Malfieri.

Emberi alak volt?

Enrico.

Magas, izmos, talán öreg; azonban meglehet, remegés miatt lépe ingadozva.

Malfieri.

Engem a rosznyavalya tört volna ki azon a szent helyen.

Enrico.

A mint belépett, igazíta lámpásán, s az igen gyér világnál, mely csak lába elé hullott, feljött az oltárig s ott eltűnt.

Malfieri.

A kő alá?

Enrico.

Valami neszt hallék, minő a könnyen nyíló ajtóé. — Benne vagyok, gondolám, s oda lopóztam a tájra; úgy tetszett, mintha üreg fölött állottam volna meg. No, ha ide való vagy, nyugtalan árnyék, itt maradsz, ha pedig kijössz, megleslek a lyuk száján, mint a vakandot; — de fegyverem nem volt. — Mit szedegeted a lábad? Tedd a nyakad közé, ha nem bír tartani.

Malfieri.

Üreg fölött állottál, mondd.

Enrico.

Bizony telhetett belé jó egész egy óra, mikor megdöbbsent alattam az üreg.

Malfieri.

Gyerünk tovább egy pár lépéssel. (tovább mennek)

Enrico.

Én is kapom magam, elkotródom az utból; de már hideg csepek veritékeztek homlokomon.

Malfieri.

Mért nem nyultál a szentelt vízbe?

Enrico.

Nem volt mikor. — Az én kísértetem feljött s lassu léptekkel, megnézvén előbb, jól zárta-e be az üreg ajtaját, kiment, s én egyedül maradtam a reggeli harangszóig.

Malfieri.

Már azt gondoltam odavesztél.

Enrico.

Bohó! ugy most nem volnék itt.

Malfieri.

Az ördög nem alszik. Hát ha nem is te vagy te! — Vannak-e izmaid? párád van-e vagy lelked?

Enrico.

Most megint e tájon sompolygok; be akarok lopózni a harangozó után; ha te is velem jössz, ketten csak teszünk egy emberszámot.

Malfieri.

Én? a világ minden kincseért sem! Inkább olajban főzzenek malátává, mint fagyos izzadságban folyjak szét. Holnap reggel szökkökt volna belőlem, vagy czement, vagy csizmacsiriz, mitől az isten mentsen!

Enrico.

Látszik, hogy nem vagy jó keresztyén! Egy keresztet ha vetsz magadra, semmi baj.

Malfieri.

Mindig hallottam, hogy fél ördög a kereszttől, de én jobban tőle. Nem akarnám, hogy talpat enyvezzenek vele. — Én hallgatni tudok, de a bátorságot nem találtam fel. Jobb lesz, te se menj, édes Enrico! s ha igen: gyónj meg előbb, és irj végrendeletet.

Enrico.

Hagyj el tehát; én föl vagyok készülve a sziv és kéz minden fegyvereivel, mint egy szentelt vitéz. — Csak ne szólj senkinek. (Malfieri el; harangozó jön) — Földi! mise után ben felejtém botomat, hadd menjek be érte.

Harangozó.

Csak el ne vitte legyen valaki.

Enrico.

Templomban csak senki se lop tán!

Harangozó.

Tolvaj a templomban is tolvaj. De aztán be ne zárjam; mert én rövidet húzok. (bemegey)

Enrico.

Kötél a kezeden, holnap a nyakadban! (bemegey; két polgár jő; harangszó)

Egyik polgár.

Mondják, imádság után nem jó itt járni; e tájon kísértenek.

Másik polgár.

Azért nincs szerencse a házas párokon, kiket itt esketnek, mint szegény Elizán és Leonardón is; mert az ördög elkapja az ígét az esküvők szájából, és mást tesz a szivhe helyette, gonoszt.

Első polgár.

Természetes, mert mikor így szól egyik fél:
„szeretem!“ az ördög megcsinálja, hogy azt jelentse:
„nem szeretem!“ Annálfogva itt ugy kellene tán es-
küdni: „nem szeretem!“ de a szivben azt gondolni:
„szeretem!“ — (harangszó megszűnt) Menjünk innen!
vége az imaharangnak. (harangozó kijő, el)

Második polgár.

Ne félj! pofon csapjuk az ördögöt.

Első polgár.

Igen ám! de nekünk fog fájni.

Második polgár.

Nem az annak a módja! Igazat mondunk szeme
közé; az megöli, mint legyet a méreg.

Első polgár.

Tehát legyünk igazmondók. Éljenek azok, a kik
igazok, veszszenek a gazok. (el mindketten)

Sanuti.

(egyedül, köpenyben, mely alatt valamit visz; lámpással)

Tenger fuvalma hüsen lengedez,
Födél alá hajt jámbor lelkeket;
Én mint a vad, mely kölykét neveli,
És lopni jár éjben mindenfelé:
Öreg fejemnek nyugtot nem lelek,
S táplálni járok élő holtomat.
Egyél te, boldog multnak árva lánya,
Te özvegy ürge, templom egere,
Mig lelked a testből ki nem szakad.
S ha tán inyednek a falat nem izes,
Ereszd fel azt könyved hullásával,
Felejtsd, hogy egykor jobb dolgod vala. —
Vársz engem, ugy-e? hát megyek, megyek! —
(a templomajtót csendesen fölnyitja, bemegy. Őr feljő)

Őr.

Tudj' az ördög, mi lelte ezt a templomot. Csak
ugy villámlik benne olykor olykor. Talán valamelyik

szentnek szeme hány szikrát vagy Szent-Márk templomáru l ide jár le az a négy paripa s itt rugják össze a patkót. — Nem is kén nekem egyéb, csak hogy itt kísértsenek. Jobb dolgom lenne azonnal mint a papok szolgájának, mert ha elmondanám itt, elmondanám ott, meg imitt, meg amott: mindig kapnék ajándékot, hol egy pohár égett bort, hol egy kis üngecskét annak a beteg hurutos gyermeknek; de tudja isten, olyan idő van, hogy szegény embernek nehéz elhiresedni, ha csak fel nem akasztja magát. Azonban a mi hasznos, elő kell mozdítani; ugy de az a hir nekem hasznos lesz és így igaz, hogy itt kísértének. (el)

NEGYPEDIK JELENET.

(az egyház belseje)

Enrico, (később) Sanuti, Eliza.

Enrico.

Itt szállt a földbe a rejtélyes alkat;
Itt kell kijöni újra üregéből.
Tip, top! mi az? két ember léptei!
Mi szörnyü bűnnek kell nyomára jönnöm! —
Rejtekbe innen, meg ne lássanak;
Élek halok, de most rájok lesek.

(félre vonul. Sanuti, Eliza feljönek)

Miféle szerzet! nő és férfi együtt!
Tiltott szenelmek, elrejtett gyönyör,
Szent helyeken szentetlen csábítás,
Vagy tán halállal versenyző boszu!

Sanuti.

Szabadba kissé! a fris lég megújít,
És türhetövé teszi föld lakod,
Hová a napnak el nem hat világa,
S hideg sötétben fázod át az éltet.
Eliza ugy-e, jobb itten neked,
Mint kün a napnak fényében pirulni
Bünös fejeddel, hogy reád mutasson
A gyermek is, mondván: imé Eliza,

A vén Sanuti egyetlen leánya,
 Ki apja tudtán kül kalandokat
 Űzött a város ifjaival s midőn
 Eskünni ment, ott hagyta vőlegénye.

Eliza.

Jobb, jobb! De mondd meg édes, jó atyám,
 Beszélnek-e még rólam a világon,
 Szomszédaink vagy ismerőseink?

Sanuti.

Igen, beszélnek, mondják szánakozva,
 Hogy vízbe ölted szégyenből magad.

Eliza.

Mégis jobbak, mint hittem, az emberek.

Sanuti.

Leányom! Őket rosszul ismered. Élnél csak, ak-
 kor másképp szólnál; de halva így!

Eliza.

Még én szeretném látni a világot.

Sanuti.

Legott kitárná szárnyait a hir és ujra verne a
 rossz szél felőled. Jobb neked itten.

Eliza.

Jobb, jobb, elhiszem.

Enrico. (oldalt)

Ez nem kísértet! Ennek a kakas ordíthat akár
 hajnal hasadtaig; el nem tűnik az éjféli szóra. De hát
 mi? Visszafordul! Így tartják a sétát!

Sanuti.

Ha pénzeim be lesznek hajtva, akkor egy titkos
 éjen elmegyünk, Eliza, hová innen a madár sem jár.—
 Én a világ nyelvére nem bocsátlak; hadd felejtssenek.

Enrico. (oldalt)

Akárki, de egyik sem tiszta lélek.

Sanuti.

Várj alkalomra; nem foglak soká kinozni. De nézd, a holnap immár itt vagyon, reggelre jár az éj; magamnak is szükséges a nyugalom; mert leányom, szegények vagyunk; megvert az isten; sokat kell futni lótni, míg magához jut az ember.

Eliza.

Van még nekem két kezem. Ha messzi elmegyünk, senki se fogja kaczagni, ha dolgozom, mert itt fájna látnom a mások kárörömét.

Sanuti. (magában)

Senki se gyalázta úgy meg a Sanuti házat, soha senki! — Menj vissza leányom, rejtekedbe.

Eliza.

Mikor látlak megint, mikor jössz ismét?

Sanuti.

Egy — két — három nap múlva.

Eliza.

De ha elmaradnál, ha tán véletlenül bajod történék, ágyba esnél, vagy mitől az ég ójon, meghalnál, mert Velenczében megszámlálvák az élet órái, mi lenne én belőlem? Ha mécssem pislogóra fogy: az élet világát félttem benne; ha még éhség, ez a legiszonyubb vendég látogatna meg, hogy tulajdon testemet kellene rágni... Oh tudasd másokkal titkodat, hogy legalább legyen, ki megszabadítson!

Sanuti.

Másokkal? Ez az én titkom.

Eliza.

Igérd meg, atyám, tégy engem nyugodttá. Kedves nekem e földalatti élet, csak tudjam, hogy tud rólam valaki.

Sanuti.

A mit kettő tud, nem titok.

Eliza.

Kihez kiáltsak szükség idején! Avasd be kérelek, bár hóhéromat. Megcsókolom bárdját, ne veszszek itt, hogy élve már meglepjenek a rohadás férgerei.

Sanuti.

Azért titkoltalak volna eddig?

Enrico. (oldalt)

A nő letérdepel, eseng; nincs kedve a patkányok levegőjéhez. Kegyetlen ördög!

Sanuti.

Menj vissza, ott a te házad, hajlékod. (beviszi)

Enrico. (előtérbe jő)

Most angyalok! segítetek nekem! Reggelre már egy lélekkal kevesb lesz a világnak száma, esküszöm! Karomban a vér izzó olvadéka aczélfolyam. Vagy én vagy ő. (az ajtó fölé áll) Jőj fel te poklok fekete buvára, sirok dulója, és háborgatója! (Sanuti feljő) — Megállj! ki vagy? Nem szólasz, gonosz lény! (Sanuti megy) Ha fegyver nem fog, átkom öljön el, mely, mint a meggyult kénköves tenger, borul fejedre istenes boszuként... Intesz? kezedben megvillant a vas! Legyen! (vinak, Sanuti elesik) — Ah nekem is fáj; jártas kéz sebe!

Sanuti.

Végem! ne mondd meg, ki valék, ha rám ösmersz is halott vonásimból; ne mondd soha!

Enrico.

Szent isten! e hang ösmerős beszéd!

Sanuti.

Ha nem csalódom, te Enrico vagy. Te engem ösmersz, és vedd titkomat. E kulcs az ajtó kulcsa; ott Eliza; reád hagyom, viseld gondját.

Enrico.

Édes zenét mond végszavad nekem!

Sanuti.

Ugy áldjon isten! (meghal)

Enrico.

A kulcs! a kulcs! Eliza! (lemegy)

ÖTÖDIK JELENET.

(az egyház tere)

Leonardo. (egyedül, átöltözve)

Oh bár egy árva lélek volna fenn, hogy mondaná meg nyílt, őszinte szívvel: beszélnek-e még az én gyalázatomról. Örülten rohantam a veszély közé, kérvén kerestem a halált vakon; de mind hiába. Isten úgy akarta, s győztem. Velence hire nyert nevemmel; tekintetét a büszke Adria és Adriának büszkébb városa feltartja még Levante partjain. Mit ér, hogy én győzelmet araték! Fogják a győzöt emlegetni, de fogják a hűtlen vőlegényt is. Én mint hajós, ki dus gályát veszít el, sokáig arra jár, hol elveszíté: nem hányja-e fel kincsét a hullám: itt állok. Itt törttem össze boldogságomat. A babérlevél fürtimen csak táplaléka bánat férginek. — Isten veled szerencse, hir, dicsőség, s világhódító hadjárat örökre! — Jönek! — Itten fogom megvonni magamat; ha jó a nép, majd hallok valamit! Csak egy találkoznék, ki védene! (félre vonul) Mi zaj? mi lárma! Imé kel a nap s dicső képmását vérrel fősti a vizekbe; mit fogok látni?

HATODIK JELENET.

Vicenza, polgárok, gyilkosok.

Vicenza.

Én kérem, én boruljak elébe? Hiszen nincs abban emberi érzés, kegyetlen tigris az, fene vad, emberevő szörny. Alig lépett szárazra Calimola, mindjárt kirántá a földet lába alól: felkötteté.

Első polgár.

Tanácsnok ur volt az egyik, ki parancsot indítványozott ellene. (több szó: igen, igen!)

Vicenza.

Én nem indítványoztam semmit.

Második polgár.

Hát a fekete sajkákat? (többen: az igaz!)

Vicenza.

Tudtam én, hogy az lesz belőle?

Első polgár.

Tanácsnok ur elibe áll s üdvözli Leonardo fővezért, s mi pedig közre vesszük. (Gyilkosokhoz) El vagytok-e készülve?

Gyilkos.

Elhiszem azt!

Leonardo. (előlép)

Leonardo előttetek áll! (a polgárok, gyilkosok félre sompolyognak) — Hallgattok? gyávák, kutyák, vérebei az igazságnak? (a templom ajtaja háttérben megnyílik. Eliza, Enrico)

Vicenza.

Megyek, mindenről jelentést teszek. (el)

Enrico. (utána kiált)

Eliza! kérlek, hunyid mélyen szemet!

Eliza. (kirohan)

Légy üdvöz, isten napja! Készöntve áldom égő arczodat, s imádással emelkedem hozzád, kit élvezhottak látni nem szabad volt a föld alatt, a föld mélységiben. Csak fény az élet, fény az igazság! A sötétség halál!

Leonardo. (oldal)

Eliza! Isten szétdulott remeke!

Eliza.

Enrico, hol vagy?

Enrico.

Ne nézz a napba; nem bírja ki szemed.

Eliza.

Nem nézek, nem! én előttem sötét a világ.

Enrico.

De szemeid nyitvák! Fölséges isten!

Eliza.

Bezárom, be!

Leonardo.

Mi történik itt?

Enrico.

Sok volna elbeszélni, uram! Ez a szegény leány most vált el atyja koporsójától, s örülten rohant ki a napfényre, melyet már régen nem látott. Oh keserű élet! oh nyomoruságos pályafutás!

Eliza.

Kinyithatom már szemem?

Enrico.

Mindjárt. — Nézd, uram, ez isteni remeket. Agyából az ész, szeméből a fény örökre oda van. (zene hallik)

Eliza.

Zene? lakodalmi?

Leonardo.

Győzedelmi...

Eliza. (magában)

Ah! Leonardo!

Enrico.

Ki álljon ezért méltó boszut?

Leonardo.

Leonardo maga! (magát átszurja) Boszura többé ne gondolj; viseld gondját Elizának. (meghal)

Enrico.

Isten veled! Eliza nem soká fog késni. Nekem — elég nagy a világ.

(Győzelmi zene, távol. A diadalmenet föllép egész pompával. A függöny leszáll.)

(Vége.)

Jegyzetek.

34. lap. Isméried a két oszlop között? — Velen-
czében a dogepalota mellett két oszlop áll; e kö-
zött végezték ki a honárulókat.
78. lap. Vicenza, sapienza! nessuna prudenza.
Rimjáték a „Vicenza“ névre; jelentése: okosnak
tartják Vicenzát, de nem az.
-

Sajtóhibák.

Lap	sor	hiba	olvasd:
9. l.	alulról 10.	<i>az hűséges</i>	az a hűséges.
16.	— 2.	<i>mint</i>	mit.
17.	— 11.	<i>de nem ki</i>	de ki.
75.	felülről 5.	<i>hogy alá</i>	hogy fedél alá.
76.	alulról 7.	<i>egymást érő</i>	egymást evő.

14

C 610

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES

0315046761

PH
3241
.S78
V44

Digitized by Google
JAN 18 1974

